

Vytauto Didžiojo universitetas
Politikos mokslų ir diplomatijos institutas
Žurnalistikos katedra

Kristina Barasnevičienė
Ieva Elzbutaitė
Loreta Kubilienė
Jurgita Murauskaitė

**PAAUGLIŲ NARKOMANIJOS PROBLEMA IR JOS
ATSPINDYS LIETUVOS SPAUDOJE**

Kursinis darbas

Darbo vadovas:
doc. dr. Natalija Kasatkina

KAUNAS 2004

TURINYS

1. <i>ĮVADAS</i> (I. Elzbutaitė).....	3
2. <i>PAAUGLIŲ NARKOMANIJA LIETUVOJE</i> (K. Barasnevičienė, L. Kubilienė).....	6
2.1. Paauglių narkomanijos problema tyrimų duomenimis	7
2.2. Veiksniai, įtakoiantys paauglių narkotikų vartojimą	11
2.3. Paauglių narkomanijos problema žiniasklaidoje	12
3. <i>PAAUGLIŲ NARKOMANIJOS TYRIMAS SPAUDOJE</i>	14
3.1. Nacionalinė spauda (I. Elzbutaitė).....	14
3.2. Regioninė spauda (J. Murauskaitė).....	21
3.3. Medicininės spaudos tyrimas (K. Barasnevičienė).....	29
3.4. Jaunimo spaudos tyrimas (L. Kubilienė).....	35
4. <i>EKSPERTAI</i> (J. Murauskaitė).....	46
5. <i>PREVENCIJA</i>	52
5.1. Prevencijos prieš narkomaniją ypatumai.....	52
5.2. Prevencijos vykdymas Lietuvoje.....	52
6. <i>IŠVADOS</i>	54
7. <i>LITERATŪRA</i>	58
8. <i>PRIEDAI</i>	61

1. ĮVADAS *(I. Elzbutaitė)*

Narkomanijos problema

Visos valstybės, tarp jų ir Lietuva, kovoja prieš narkomaniją. Valstybinio psichikos sveikatos centro (VPSC) duomenimis, per pastaruosius kelerius metus Lietuvoje itin išaugo vartojančių narkotikus skaičius. Vis daugiau užregistruojama jaunų žmonių, turinčių šią priklausomybę. Nustatyta, kad 2003 metais moksleivių, bandžusių narkotikus, skaičius išaugo iki 15,6%, todėl ši problema tampa dar aktualesnė.

Jaunimas yra labiausiai pažeidžiama visuomenės dalis, todėl narkotikų rinka siekia užtikrinti nuolatinį jų poreikį. Narkotikai įsiūlomi jauniems žmonėms; kuo daugiau jų tampa priklausomi, tuo didėja narkotikų paklausa. Narkotikų platintojai narkotikus pateikia kaip neišvengiamą sudėtinę gyvenimo dalį, skirtą atsipalaidavimui, dvasios penui, „sąmonės gelmių pažinimui“. (Grimalauskienė, 2002, p.10).

Narkomanija – psichikos liga, kuria suserga asmenys dėl piktnaudžiavimo narkotinėmis, kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis, pasireiškiant asmens psichinės ir fizinės priklausomybės nuo narkotikų, psichotropinių, kitų psichiką veikiančių medžiagų sindromu bei kitomis neigiamomis medicininėmis ir socialinėmis pasekmėmis (Nazelskis, 2004, p. 15).

Narkotinės medžiagos – tai cheminės medžiagos, sukeliančios centrinės nervų sistemos intoksikaciją ar panašų psichinių funkcijų pokytį. Narkotinės medžiagos apima plačią preparatų skalę, įskaitant narkotikus, psichotropines medžiagas, vaistus, anestetikus, lakiuosius tirpiklius, dopingines medžiagas ir priemones, alkoholį ir tabaką. Narkotinių medžiagų sąvoka įvairiose šalyse gali skirtis, priklausomai nuo įstatymų ir profesinių tradicijų. Skiriasi ir narkotikų vartojimo būdai. Visos narkotinės medžiagos keičia ar įtakoja svarbias psichines funkcijas, pavyzdžiui, susijaudinimą, jautrumą skausmui, reakcijų stiprumą, atminties trumpalaikiškumą ir suvokimą. Vartojantysis narkotikus patiria malonumą, tačiau už jį tenka labai brangiai mokėti, dažnai visą likusį gyvenimą. (Grimalauskienė, 2002, p. 12).

„Narkotiko vartojimas pavojingas tuo, jog vartotojui (priklausomai nuo vartojamos medžiagos) per ilgesnį ar trumpesnį laiką susiformuoja psichinė ir fizinė priklausomybė bei išsivysto tam tikri psichikos pakitimai. Narkomanija sukelia tiesioginę grėsmę ne tik

narkotikus vartojančiam asmeniui, bet ir daugeliui kitų jį supančių žmonių, jo paties vaikams. Tokiu būdu narkomanija betarpiškai įtakoja žmonių sveikatingumą.

Kadangi narkomanas dėl savo sveikatos būklės negali dirbti, nei mokytis, jo išlaikymas taip pat gula ant visuomenės pečių. Mokslininkai yra paskaičiavę, kad vieno narkomano išlaikymas, jo ligų diagnozavimas, gydymas kainuoja nuo 24.600 iki 241.000 litų per metus. Šią sumą, padauginę iš gydomųjų skaičiaus gautume finansinės naštos dydį, kuri taip pat tenka mokesčių mokėtojams“ (Nazelskis, 2004, p. 12).

Pažymėtinas skaudžią socialinę-moralinę problemą visuomenėje atspindintis narkotikus vartojančių paauglių egzistavimas. Plintantis paauglių narkotikų vartojimas yra bene sparčiausiai auganti narkotikų rinkos dalis, peržengusi didmiesčių ribas ir vis labiau besiskverbianti į mažus miestelius. Formuojasi narkotikų vartojimo kultūra į save įtraukianti vis naujus asmenis. Narkotikus vartojančių paauglių savikontrolė yra susilpnėjusi, jie pasižymi vartotojiškomis, agresyviais, priešiško vyraujančioms moralinėms nuostatomis pobūdžio socialinėmis vertybėmis. Dažnai tokie paaugliai tampa tiek nusikaltimų aukomis, tiek ir potencialiais nusikaltėliais, narkotikų platinimo grandinės dalimi, nes jie negali gauti pakankamai legalių lėšų kvaišalų įsigijimui, o jų bendrininkavimas narkotikų versle užtikrina galimybes tenkinti savuosius kvaišinimosi poreikius (www.hrmi.lt).

Nėra paprasto ir vienprasmiško atsakymo į klausimą, kodėl vaikas ar paauglys pradeda vartoti narkotikus ar alkoholį. Dažniausiai tai lemia keleto veiksnių – visuomenės, šeimos, bendraamžių – situacinė kombinacija. Gal jaunas žmogus bando išvengti streso, pabėgti nuo vienatvės, nugalėti drovumą, atrodyti suaugusiu ar patenkinti savo smalsumą. Juk paauglystė – žemo savęs vertinimo laikotarpis. Jaunas žmogus paprastai nespėja augti ir keistis taip greitai, kaip jam norėtųsi. Jis gali jaustis ne toks protingas, patrauklus, talentingas ar populiarus, kaip jo bendraamžiai; jį gali slėgti tėvų, mokytojų ir kitų žmonių spaudimas, verčiantis siekti jo nuomone nepasiekiamų tikslų. Ir vienas būdų išspręsti kylančias problemas – mėginimas pasitelkti narkotikus ar alkoholį (www.sociumas.lt).

Todėl labai svarbu išsiaiškinti paauglių narkomanijos problemos mastą Lietuvoje, nustatyti narkotikų vartojimo priežastis, paanalizuoti, kiek dėmesio skiria šiai problemai šalies žiniasklaida.

Tyrimo objektas

Žmogaus teisių stebėjimo instituto duomenimis, Lietuvos žiniasklaidoje paauglių narkomanija nėra pateikiama kaip problema. Todėl buvo atlikta 2003-jų metų Lietuvos

spaudos (nacionalinės, regioninės, medicininės bei jaunimo) analizė, siekiant iširti, kiek ir kaip rašoma apie paauglių narkomanijos problemą.

Darbo tikslas

Remiantis surinktais statistikos duomenimis bei atlikta 2003-jų metų spaudos (nacionalinės, regioninės, medicininės bei jaunimo) analize patvirtinti arba paneigti iškeltas hipotezes, kad:

- Paauglių narkomanija Lietuvoje plinta.
- Žiniasklaida skiria per mažai dėmesio paauglių narkomanijai.
- Klaipėda – didžiausias paauglių narkomanijos židinys.
- Lietuvoje vykdoma aktyvi prevencija prieš narkotikus.

Darbo uždaviniai:

1. Apžvelgti paauglių narkomanijos problemą Lietuvoje, remiantis atliktų tyrimų duomenimis.
2. Atlikti paauglių narkomanijos tyrimą nacionalinėje, rajoninėje, medicininėje bei jaunimo spaudoje, naudojant kiekybinius ir kokybinius tyrimo metodus.
3. Pateikti narkomanijos problemos ekspertų išvadas.
4. Apžvelgti paauglių narkomanijos prevenciją Lietuvoje.

Iš gautų tyrimo rezultatų padaryti išvadas, patvirtinti arba paneigti iškeltas hipotezes.

2. PAAUGLIŲ NARKOMANIJA LIETUVOJE

(K.Barasnevičienė, L.Kubilienė)

Valstybinio Psichikos Sveikatos Centro (VPSC – www.vpsc.lt) duomenimis, narkomanijos problema Lietuvoje labai išaugo. Nustatyta, kad per paskutiniuosius ketverius metus narkotikų vartojimas padidėjo net penkis kartus. Šalyje sparčiai daugėja moksleivių ir jaunimo, vartojančių narkotines ir psichotropines medžiagas. 1995 metais 15-16 metų moksleivių, bandžusių narkotikų, buvo tik 3,2%; po ketverių metų – jau 15,5%; iš jų Vilniuje – net 22,7%. Pagal narkotikų vartojimą Lietuvoje pirmauja Klaipėda, Vilnius, Visaginas, Druskininkai, Biržai.

Įvairių mokslininkų duomenimis, kai yra didesnis nei 10,0% narkotikų vartojimas tam tikroje populiacijoje (šiuo atveju tarp paauglių), iškyla problema ir grėsmė tos populiacijos saugumui. Todėl galima teigti, kad Lietuvoje egzistuoja paauglių narkotikų vartojimo problema.

Susirūpinus sparčiai plintančia narkomanijos problema, Lietuvoje rengiamos įvairios programos, kuriami projektai, atliekami įvairūs tyrimai (dažnai narkomanija aptariama Sveikatos programose, pvz., Visuomenės sveikatos plėtra ES teisėje, kuriomis siekiama pristabdyti narkomanijos plitimą). Tai nėra labai lengva, kadangi tokiam darbui reikalingi specialistai iš įvairių sričių: medicinos, švietimo, teisinės ir politinės sistemos.

Vienas tokių projektų, bendradarbiaujant su kitomis ES šalimis, yra kas ketverius metus atliekamas ir Lietuvoje. Tai Tarptautinis moksleivių alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo ESPAD projektas (Lietuvoje šį tyrimą vykdo Švietimo tyrimų sektoriaus vedėja, dr. A.Davidavičienė), kurio pagrindinis tikslas – surinkti gretinimui tinkančius duomenis apie tabako, alkoholio ir kitų narkotikų paplitimą tarp Europos moksleivių, naudojant standartizuotą metodiką. Svarbiausia yra palyginti šių medžiagų vartojimo tendencijas ir priežastis moksleivių, gimusių tais pačiais metais populiacijoje skirtingose šalyse, stebėti jų pokyčius per tam tikrą laiką (ketverius metus) bei per visą projekto laikotarpį. Kaip teigiama projekte, surinkta informacija apie pokyčius vienoje šalyje gali pasitarnauti kitos šalies ateičiai, nors tokių pokyčių toje šalyje dar ir nėra. Tyrimo rezultatai taip pat leidžia vertinti nacionalinę prevencijos politiką ir strategiją bei atskirų veiksmų efektyvumą. Lietuvoje ESPAD projekto tyrimai buvo atlikti 1995, 1999 ir 2003 metais. Šiame darbe bus apžvelgtas 2003 metų moksleivių narkomanijos tyrimas.

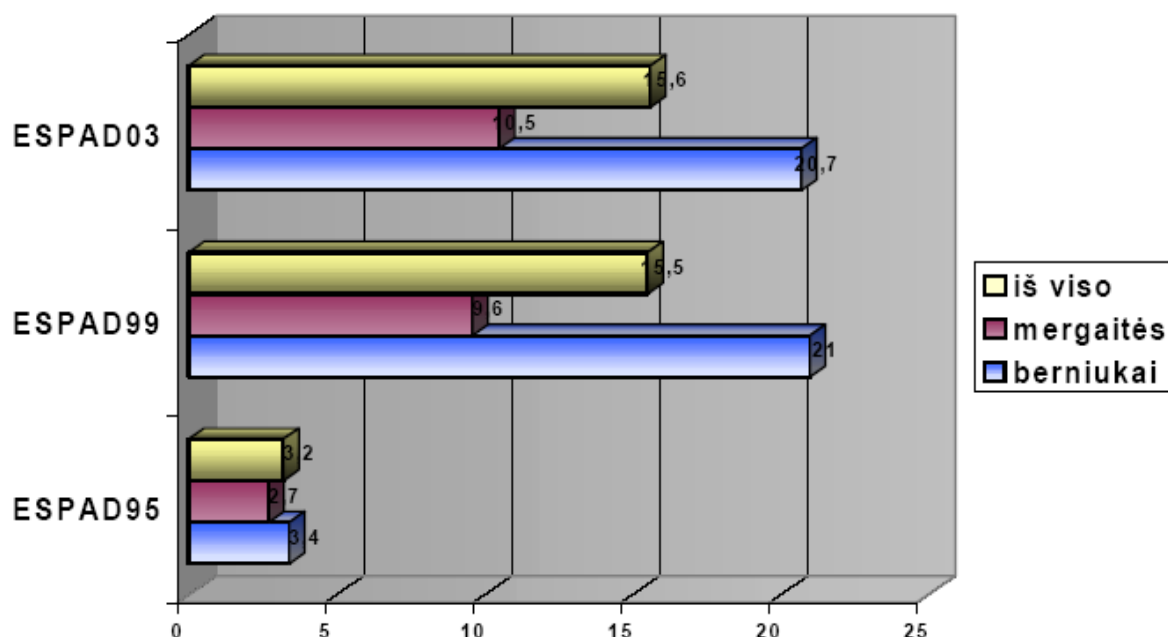
Taip pat bus remiamasi kitų tyrimų duomenimis (pvz., *Vilniaus pagrindinio profesinio mokymo įstaigų moksleivių narkotinių medžiagų vartojimo tyrimas; Narkomanijos, ŽIV/AIDS problema žmogaus teisių aspektu; Narkotikų vartojimo prevencija bendruomenėje*), statistika (www.aids.lt; www.vpsc.lt; www.smm.lt).

2.1. Paauglių narkomanijos problema tyrimų duomenimis

ESPAD 2003 metų tyrimo rezultatai rodo, kad bet kokį narkotiką bent kartą yra vartoję 15,6% moksleivių. Vertinant narkotikų paplitimo dinamiką tarp moksleivių, jų vartojimo lygis per paskutiniuosius ketverius metus išliko toks pat. Palyginti su kitomis Europos šalimis, taip pat su kaimyninėmis respublikomis, Lietuvoje moksleivių narkotikų vartojimas nėra didelis. Tačiau nuo 1995 iki 1999 metų jis išaugo 5 kartus, o marihuanos/hašišo vartojimas - net 12 kartų. Tai buvo naujas socialinis reiškinys. Kad per kitus ketverius metus pasisekė sustabdyti tokį staigų narkotikų vartojimo plitimą, tai reikia vertinti kaip teigiamą reiškinį. Narkotikų vartojimo paplitimo dinamiką atspindi 1 diagrama.

1 diagrama

NARKOTIKŲ VARTOJIMAS

Kaip matyti diagramoje, Lietuvoje išlieka paauglių narkotikų vartojimo problema, ir jų vartojimo paplitimas gresia klasės, mokyklos, regiono, šalies moksleivių saugumui. Narkotikų vartojimo paplitimo stabilizacija įrodo, kad šalies politika ir strategija, pirminė prevencija mokykloje yra teisinga ir būtina ją toliau plėtoti.

Moksleiviai gerai žino, kas yra narkotikai, turi apie juos daug informacijos. Remiantis apklausos duomenimis, moksleiviai yra girdėję apie daugelį narkotinių medžiagų. Iš nelegalių narkotikų geriausiai žinomi ir labiausiai paplitę yra marihuana ir hašišas, nes tarp jaunimo sklendo mitas, kad tai silpnas narkotikas ir jį vartojant neišsivysto priklausomybė. Tai patvirtina ir tyrimas, atliktas profesinėse mokyklose (Davidavičienė, 2001).

Taip pat moksleiviams gerai žinomi yra kokainas, heroinas ir amfetaminai (narkotinių medžiagų apibūdinimai pateikiami prieduose nr.1.). Pakankamai daug paauglių žino raminamuosius ir migdomuosius vaistus. Mergaitės kai kuriomis savo žiniomis net lenkia berniukus (ESPAD 03).

Į klausimą, ar norėtų pabandyti narkotikų, trečdalis apklaustų moksleivių (33,1%), dar neišbandžiusių narkotikų, atsakė, kad norėtų pabandyti (Davidavičienė, 2001).

Tiriamą pagrindines, vidurines mokyklas ir gimnazijas, vartojimo pasiskirstymas buvo beveik vienodas visose išvardintų tipų mokyklose. Pats pažeidžiamiausias amžius pagal klases – dešimta klasė (32,8 %). Mažiausi narkotikų vartojimo rodikliai yra aštuntoje klasėje (13,3 %).¹

Daugiausia moksleivių nurodė, kad narkotikų jie gali gauti diskotekoje. Nemaža dalis moksleivių teigė, kad žino, kur narkotikus siūlo ir parduoda gatvėje bei net nurodė adresus. Moksleiviai žino ir prekiautojus, pas kuriuos galima įsigyti narkotikų. Dažnas nurodė, kad užtenka paskambinti telefonu ir narkotikai bus pristatyti į sutartą vietą (Davidavičienė, 2001).

Panašūs rezultatai gauti ir tyrime ESPAD 03. Jo duomenimis paaugliai tokios vietos iš viso nežino (40%) arba nurodo įvairias pasilinksminimų vietas – diskotekas, barus (22,3%), taip pat prekiautojų namus (16,3%).

Paauglystė – nelengvas žmogaus gyvenimo laikotarpis, nes tuomet jaunas žmogus pergyvena staigius kūno pokyčius, lydimus nuotaikų kaitos bei nesaugumo jausmo; jis siekia išsiaiškinti, kas toks yra, bando prisitaikyti. Pasak paplitusių stereotipų, paaugliai

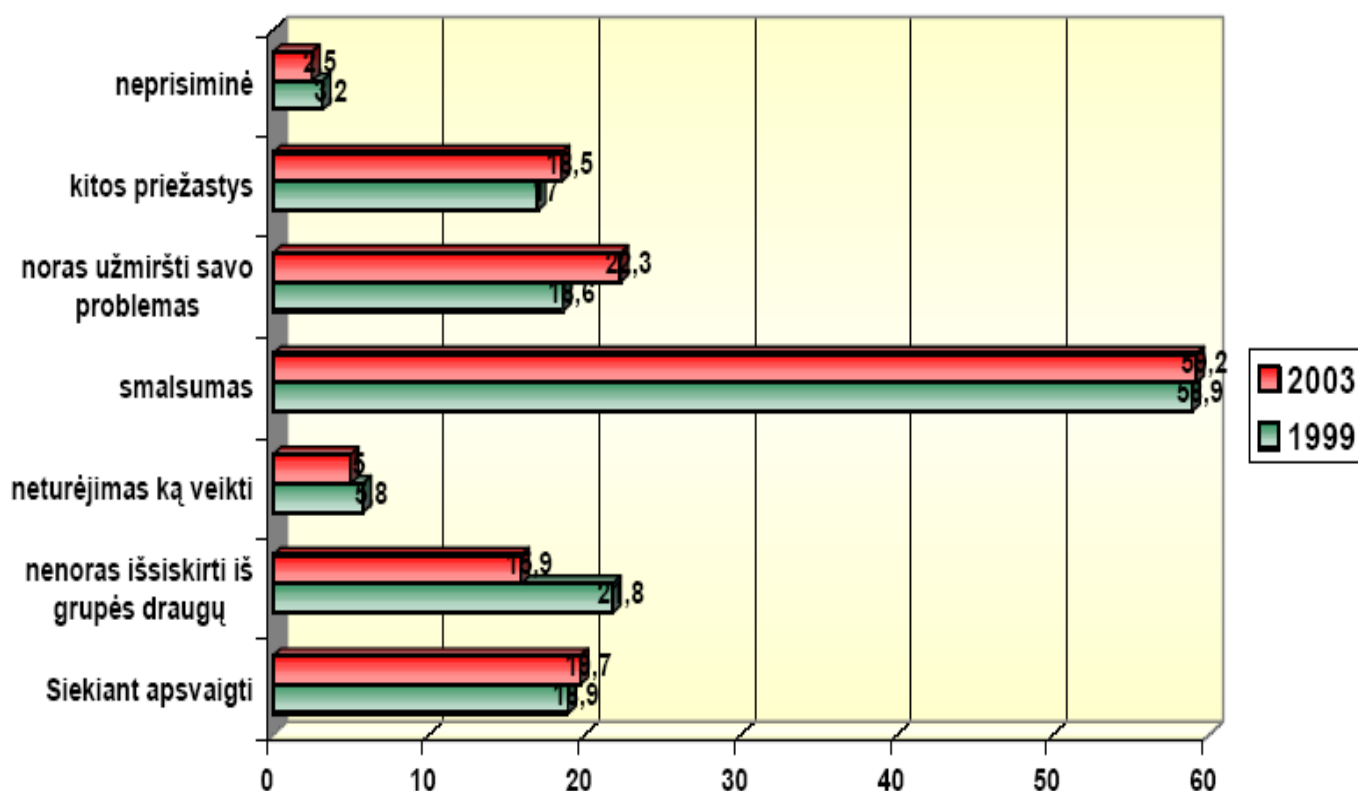
---

¹ reikia pabrėžti, kad šiame tyrime dalyvavo tik mokyklą lankantys paaugliai. Kito, *Gatvės vaikų* tyrimo (2000) duomenimis, mokyklos nelankantys arba daug laiko gatvėje praleidžiantys vaikai, narkotikus išmėgina būdami daug jaunesnio amžiaus. Didžioji dalis tiek berniukų, tiek mergaičių su tuo susiduria dar neturėdami net 10 metų.

maištingi ir linkę į pavojų, kartais – net į savęs sunaikinimą, jiems labai svarbi bendraamžių įtaka. Todėl nekeista, kad būtent šiuo laikotarpiu daugelis jaunų žmonių pabando alkoholio, tabako ir kitų narkotikų. Į klausimą, kodėl paaugliai išbandė narkotikus pirmą kartą, ESPAD 03 tyrimas pateikia tokius duomenis (žr. 2 diagramą).

6 diagrama. NARKOTIKŲ VARTOJIMO PRIEŽASTYS (procentai nuo vartojusių)

Kaip matyti, labiausiai išmėginti narkotikus masina jaunatviškas smalsumas. Kita pagal dažnumą priežastis yra noras užmiršti savo problemas. A. Davidavičienės teigimu (2000, p.17.) vis daugiau moksleivių per seminarus, pateikiamose anketose skundžiasi, kad niekas nenori jų suprasti, neretai jaučiasi nereikalingi, nemoka spręsti savo problemų. Akivaizdu, kad jiems trūksta gyvenimo įgūdžių susidoroti su gyvenimo sunkumais. Nemažai moksleivių nurodė, kad vartodami narkotikus jie siekė apsvaigti, pajauti malonumą, apie kuri sklando tiek daug įvairių kalbų, nuomonių ir mitų. ESPAD 03 tyrimo metu paaiškėjo, jog sumažėjo moksleivių, kurie nenorėjo išsiskirti iš grupės draugų. Tai rodo, kad vis daugiau moksleivių įgyja pasitikėjimo savimi, išdrįsta pasakyti NE, nebijo

pareikšti savo nuomonės. Mažai moksleivių nurodė, kad išbandė narkotikus, nes neturėjo ką veikti. Tokie duomenys rodo, kaip svarbu formuoti asmens socialinius įgūdžius, sugebėjimą ir pasiruošimą atsispirti spaudimui vartoti narkotines medžiagas. Tokius pat duomenis pateikia ir Vilniaus profesinių mokyklų tyrimas (Davidavičienė, 2001). Dažniausiai pirmuosius narkotikus moksleiviai pamėgino iš smalsumo (50,9%). Kita pagal dažnumą priežastis yra noras užmiršti savo problemas (16,7%). Taip pat svarbi priežastis yra nenoras išsiskirti iš grupės draugų (12,1%). Jauname amžiuje dažnai vartojamos narkotinės medžiagos siekiant neatsilikti ir būti pripažintam bendraamžių, kartu leisti laiką. Tenkinant šį natūralų ir labai svarbų jaunimo norą, nepakanka teigiamų nuostatų, aiškios pozicijos prieš narkotikus. Reikia įgyti daug gyvenimo įgūdžių, kurie padėtų kritiškai vertinti narkotikų vartojimą.

Daugelis socialinių problemų, tokių kaip narkomanija, alkoholizmas, nesugebėjimas prisitaikyti bendruomenėje yra susiję su asmens neigiamu savęs vertinimu. Tyrusieji (Andrejevaitė, 1997; Barkauskaitė, 1999; Bulotaitė, 1995; Spurga, 1999; Vilimienė, 1998) šį reiškinį visada pabrėžia, kad paauglystėje nuo savęs vertinimo priklauso ne tik asmenybės raida, savikritiškumas, reiklumas sau, bet ir asmens santykiai su aplinkiniais, požiūris į aplinkos reiškinius.

Tiriamų moksleivių požiūris į save buvo vertinamas pagal M.Rosenbergo savigarbos skalę. Savęs vertinimo rodikliai, nustatomi pagal šią skalę, nurodo tiriamųjų moksleivių psicho-emocinę būklę. Teigiamas (labai aukštas ir aukštas) savęs vertinimas susijęs su aktyvumu veikloje, aukštu sociometriniu statusu ir gera savijauta bendruomenėje. Tuo tarpu neigiamą (labai žemą ir žemą) savęs vertinimą paprastai turi moksleiviai, kurie nesijaučia saugūs, yra vieniši. Egzistuoja glaudus ryšys tarp neigiamo savęs vertinimo ir depresijos, nervinės įtampos, padidėjusio nerimo bei kitų sutrikimų.

Remiantis tyrimo duomenimis, nustatytas tamprus ryšys tarp savęs vertinimo ir žalingų įpročių: moksleiviai su neigiamu (labai žemu ir žemu) savęs vertinimu žymiai dažniau rūkė, vartojo alkoholį ir narkotikus (Davidavičienė, 2001).

Siekiant išsiaiškinti, ar visuose socialiniuose sluoksniuose paauglių narkotikų vartojimas yra paplitęs vienodai, buvo išanalizuotas ryšys tarp narkotikų ir tėvų socialinės padėties, išsilavinimo, šeimos sudėties, tėvų kontrolės. Tyrimo ESPAD 03 gauti duomenys parodė, kad narkotikus dažniausiai vartoja paaugliai iš šeimų, kurių tėvai turi aukštąjį išsilavinimą, tačiau yra išsiskyrę. Taip pat narkotikų vartojimas yra žymiai didesnis tose šeimose, kuriose vaikų elgesys nekontroliuojamas arba kontroliuojamas

retai. Narkotikus dažniau vartoja berniukai iš pasiturinčių šeimų, o mergaitės – iš nepasiturinčių.

Tyrimas profesinėse mokyklose parodė, kad narkotikus vartojančių paauglių tėvai dažniausiai turėjo vidurinį arba specialųjį išsilavinimą ir ekonomine padėtimi neišsiskyrė iš kitų šeimų – daugelis jų gyveno vidutiniškai.

Taigi paauglių narkotikų vartojimas nėra vien asocialių šeimų žalingas įprotis. Šias medžiagas vartoja paaugliai ir iš aukštąjį išsilavinimą turinčių, pasiturinčių šeimų.

2.2. Veiksniai, įtakoiantys paauglių narkotikų vartojimą

Tai, ar žmogus taps priklausomu nuo narkotikų ir kada tai įvyks, priklauso nuo įvairių paties individo savybių. Elgesio ir psichikos sutrikimai priklauso nuo paveldimumo ir aplinkos, tai yra nuo biologinių ir psichologinių bei socialinių veiksnių.

Psichikos ir elgesio sutrikimus sukelia įvairių narkotinių medžiagų vartojimas. Piktnaudžiavimas šiomis medžiagomis sukelia organizmo intoksikaciją, priklausomybę, sutrikdo psichiką. Žalingas sveikatai vartojimas diagnozuojamas tada, kai pakenkiama fizinei arba psichikos sveikatai. Psichinė priklausomybė dažniausiai susiformuoja po pirmojo bandymo vartoti narkotiką ir pasižymi potraukiu vartoti toliau. Noras svaigintis užvaldo žmogaus psichiką (mintis, jausmus, veiklą), tampa gyvenimo būdu.

Fizinė priklausomybė atsiranda vėliau, kai narkotinė medžiaga tampa būtina organizmo biologinei ir cheminei pusiausvyros sąlyga. Ji pasireiškia sunkiais psichikos ir fiziniiais sutrikimais (www.infosveikata.sam.lt).

Lietuvos AIDS centro duomenimis, skiriamos trys pagrindinės priežastys, lemiančios polinkį į priklausomybę nuo narkotikų:

- **Genetinės priežastys** – statistika rodo, kad 20% vaikų, kurių tėvai priklauso nuo alkoholio, patys tampa alkoholikais ar narkomanais. Dėl įgimto endorfinų kiekio nepakankamumo kai kurie žmonės yra jautresni ir labiau pažeidžiami. Vartodami alkoholį ir narkotikus, jie įveikia emocinę įtampą.

- **Psichologinės priežastys** – net 80% žmonių išsivysto minimos priklausomybės dėl psichologinių ar šeimos problemų (pesimizmas ir vidinis diskomfortas, nusivylimas žmonėmis, vienišumo jausmas, nuolatinis noras patirti kuo daugiau malonumų ir kt.). Psichologinių problemų turintys, pavyzdžiui, nuo elgesio sutrikimų kenčiantys vaikai, šiomis medžiagomis gali bandyti „gydytis“. Į padidėjusios

rizikos grupę patenka ir mokymosi sutrikimų turintys ar sunkiai prie mokymosi sistemos prisitaikantys vaikai.

- **Šeimos įtaka** – augimas šeimoje be tėvo arba tėvas ne pakankamai reiklus, todėl šeima linkusios lepinti motinos valioje; perdėtai didelė kontrolė, netinkamas vaiko vertinimas, net menkinimas; dvasinių ar fizinių traumų patyrimas, suformavęs iškreiptą garbės, saugumo supratimą, nuolatinį vidinį diskomfortą; skurdžiomis sąlygomis gyvenantys vaikai, nematantys galimybių ir išteklių siekti pasisekimo.

Nemažai įtakos narkomanijos reiškiniui turi demografiniai veiksniai, iš kurių vienas svarbiausių – gyventojų mobilumo tempas, neleidžiantis susiformuoti pastoviems ilgalaikiams gyventojų ryšiams su aplinka, neįsijungimas į vietines bendruomenes. Antras veiksnys – tai šeimos instituto transformacija į šeimą, kurioje dažnai auga tik vienas vaikas ir gana dažnai tik su vienu iš tėvų. Toks šeimos modelio pasikeitimas įtakoja vaiko vystymąsi, jis ne visada susiformuoja adekvačius bendravimo įgūdžius, reikalingus tolimesniame gyvenime. Kita vertus vaikai, neturėję ir nesugebėję įgyti pakankamai stiprių socialinių ryšių, žymiai lengviau pasiduoda neigiamai aplinkos įtakai, įsitraukia į kvaišalų vartojimą, yra labiau linkę nepaisyti kitų asmenų teisių, o bausmės atlikimo atveju sunkiau resocializuojasi (www.hrmi.lt).

2.3. Paauglių narkomanijos problema žiniasklaidoje

2003 metais Žmogaus teisių stebėjimo institutas atliko tyrimą *Žiniasklaidos teikiamos informacijos apie narkotines medžiagas vaidmuo formuojant nepilnamečių požiūrį į narkotikų vartojimą*. Pirma jo dalis - anoniminė asmenų apklausa. Pusė apklaustų nepilnamečių teigia, kad bent vieną kartą yra vartoję narkotikus. Šis skaičius tolygiai pasiskirstė ir tarp vaikinų, ir tarp merginų. Įdomus faktas - nė vienas iš suaugusių respondentų nenurodė, kad žiniasklaida, teikdama informaciją apie narkotikus ir jų vartotojus, skatina nepilnamečių narkomaniją, tuo tarpu net 22 % apklaustų nepilnamečių šią priežastį įvardijo kaip svarbiausią nepilnamečių narkomanijos priežastį. Antra tyrimo dalis - žiniasklaidos monitoringas 2003 m. rugsėjo-spalio mėnesiais. Buvo analizuojami dienraščiai (*Lietuvos Rytas, Respublika* bei *Akistata*) bei televizijos (*LTV, TV3, LNK* – pagrindinės žinių laidos bei publicistinių laidų rinkinys).

Išanalizavus šalies žiniasklaidos priemonėse pateikiamą medžiagą apie narkotikus ir juos vartojančius žmones, buvo gauta išvada, kad Lietuvos žiniasklaidoje neakcentuojama

nepilnamečių narkomanijos problema kaip atskira socialinė problema. Žiniasklaida daugiau orientuota į išskirtinę, sensacingą informaciją. Narkotikai Lietuvos visuomenėje pristatomi kaip įprastinis reiškinys. Žiniasklaidos teikiama informacija atlieka svarbų vaidmenį formuojant nepilnamečių elgseną, emocijas, pasaulėžiūrą, taip pat ir nuostatas į narkotikų vartojimą bei su tuo susijusį elgesį. Žiniasklaidai uždrausta skatinti nepilnamečius vartoti narkotikus. Tačiau nereikia užmiršti, kad žiniasklaidos vaidmuo gali būti netiesioginis. Netiesioginis poveikis pasireiškia tuo, kad žiniasklaida, teikdama informaciją apie narkotines medžiagas, sudaro galimybes šia informacija pasinaudoti praktiškai: žinodamas, kur galima įsigyti narkotinių medžiagų, kiek jos kainuoja, kokios jos būna ir kokius pojūčius sukelia, nepilnametis atsiduria informuoto vartotojo pozicijoje, kuriam belieka apsispręsti kur ir kokią „prekę“ įsigyti (www.hrmi.lt).

Siekiant įsitikinti, ar iš tiesų Lietuvos žiniasklaidoje neatspindima paauglių narkomanijos problema, buvo atliktas 2003 metų pasirinktos nacionalinės, regioninės, jaunimo bei sveikatos spaudos tyrimas, kurio rezultatai pateikiami kitoje darbo dalyje.

3. PAAUGLIŲ NARKOMANIJOS TYRIMAS SPAUDOJE

3.1. Nacionalinė spauda (I.Elzbutaitė)

Atsižvelgiant į paauglių narkomanijos problemą norėta nustatyti, kokį dėmesį šiai problemai skiria nacionalinė Lietuvos spauda.

Atsitiktinės atrankos būdu buvo pasirinkti 2 laikraščiai: „Lietuvos rytas“ ir „Respublika“. Atlikta šių dienraščių publikacijų apie narkomaniją 2003-iais metais apžvalga. Iš viso jų rasta 49-ios. Konkrečiai apie paauglių narkomaniją rasti tik 4 straipsniai „Lietuvos ryte“ ir 4 „Respublikoje“. Gauti rezultatai atsispindi 1 diagramoje. Kituose iš minėtų 49-ių straipsnių yra rašoma apie narkotinių medžiagų kontrabandą, platinimą, narkomanų prevencijos centrus Pravieniškėse, pristatomi įvairūs narkotikai ir jų paplitimas įkalinimo įstaigose ir pan.

3 diagrama. Straipsnių paauglių narkomanijos tema pasiskirstymas 2003 metų nacionalinėje spaudoje („Lietuvos ryte“ ir „Respublikoje“).

Straipsnių paauglių narkomanijos tema turinio analizė

Analizuojant straipsnius apie paauglių narkomaniją, išskirtinis dėmesys buvo skirtas į žodžių **narkomanija, paauglys, vaikas, mokykla, šeima, tėvai, priežastys, testavimas, būdai, padedantys išvengti paauglių narkotikų vartojimo** žodžių vartojimą nacionalinių dienraščių („Lietuvos rytas“ ir „Respublika“) publikacijose.

Net 4-iuose iš 8-ių straipsnių, glaudžiai susijusių su paauglių narkomanija, yra pristatomas narkotikų testavimo tvarkos projektas. Puikūs šios tematikos straipsniai-pavyzdžiai yra šie:

2003 11 20 „Respublikoje“ išspausdintas straipsnis-interviu – „Visuomenės nuomonei – narkotikų testavimo tvarkos projektas“. Jis pradedamas narkomanijos situacijos pristatymu: „Nors Lietuvoje narkotikų vartojimas stabilizavosi, narkomanijos problema vis dar lieka aktuali. Liūdina faktas, kad didelę narkotines ar psichotropines medžiagas vartojančiųjų dalį sudaro labiausiai pažeidžiama visuomenės grupė – mokyklinio amžiaus vaikai.“ Susiklosčiusiai situacijai spręsti Sveikatos apsaugos ministerija parengė Ankstyvo mokinių narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo nustatymo tvarkos projektą – kaip narkomanijos prevencijos būdą. Apie šį projektą, jo svarbą straipsnio autorė Lina Jakučionienė nuomonės klausia Sveikatos apsaugos ministerijos sekretoriaus, darbo grupės, rengusios minėtą projektą, vadovo Eduardo Bartkevičiaus. Šis žmogus yra pateikiamas straipsnyje kaip autoritetingas asmuo, kalbant apie paauglių (ir ne tik) narkomanijos problemą tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje.

Straipsnio-interviu pašnekovas teigia, kad „kelias į narkomaniją prasideda nuo pirmosios cigaretės ir pirmojo alaus bokalo“. Yra pateikiami ESPAD (Europos tyrimas dėl alkoholio ir narkotikų vartojimo mokyklose) 1995 metų, 1999 metų ir 2003 metų gauti duomenys dėl alkoholio, narkotinių medžiagų bei cigarečių vartojimo. Tvirtinama, kad „alkoholis ir tabakas yra sunkią priklausomybę ir pasekmes sukeliančios psichotropinės medžiagos ir tiltas į narkotikų vartojimą“.

Šioje publikacijoje interviu pašnekovas E. Bartkevičius, kaip vieną iš efektyvių būdų, padedančių pakreipti paauglių požiūrį į narkotikus nurodo ankstyvąją prevenciją. Tai yra ankstyvas aiškinimas apie narkotinių medžiagų žalą, kol nėra priklausomybės narkotikams.

Straipsnio pabaigoje pašnekovas teigia, kad „ankstyvas išaiškinimas dėl narkotikų vartojimo – svarbiausias sėkmės garantas vaikų, vartojančių narkotines ir psichotropines medžiagas, gydymo prognozei. Šioje situacijoje neturi likti abejingų“. Taigi yra labiau pasisakoma už ankstyvąją prevenciją nei priverstinį testavimą mokyklose, galintį sukelti daug garbės, orumo pažeidimo atvejų bei kitų problemų.

Su tuo pačiu, Sveikatos apsaugos ministerijos sekretoriumi E. Bartkevičiumi interviu parengė žurnalistė Audrė Skrėbalienė 2003 11 24 „Lietuvos ryto“ priede „Ekstra“. Straipsnis vadinasi „Moksleivių testavimas: juodraštis tampa švarraščiu“. Šioje interviu publikacijoje daug aiškiau yra išdėstyta pašnekovo nuomonė prieš priverstinį moksleivių testavimą. Aiškinamasi, kodėl, būdamas moksleivių testavimo tvarkos svarstymo komisijos pirmininkas, jis pasisako „prieš“.

Straipsnyje sudėtinga paauglių narkomanijos problematika vėl gi grindžiama ESPAD tyrimo duomenimis. Pašnekovas, kaip ir prieš tai analizuotame straipsnyje, akcentuoja ankstyvos intervencijos svarbą, kovoje su narkotikų vartojimo plitimu tarp paauglių. Jis teigia, kad veiksmingos gali būti auklėjimo priemonės.

E. Bartkevičius, suvokdamas narkomanijos ligos sudėtingumą straipsnyje-interviu teigia: „Įklimpus atsiplėšti nuo narkotikų priklausomybės pavyksta nedaugeliui. Labai gerai, jei tai pavyksta nors vienam iš dešimties. Bet sėkme laikoma ir tai, kad kurį laiką toks žmogus ištvėria be narkotikų“.

Straipsnyje labai aiškiai yra akcentuojama šeimos įtaka kovoje su narkomanija. Anot pašnekovo, „geriausia narkomanijos prevencija yra šeima“. Jis ragina visus tėvus skirti dėmesio savo vaikams, bendrauti su jais, parodyti jiems, kas atsitinka, kai įjunkama į narkotikus.

Trečiasis straipsnis-reportažas, kuriame yra išsakyta E. Bartkevičiaus nuomonė, kovoje su paauglių narkomanijos problema yra publikuotas 2003 11 27 „Lietuvos ryte“ su pavadinimu „Kelio į priklausomybę pradžia – mokykloje“. Jo autorė – žurnalistė Alia Zinkuvienė. Čia yra pristatoma Šiaulių miesto savivaldybėje vykusio konferencija „Bendruomenės sveikata“, kurios metu buvo pristatyti Šiaulių visuomenės sveikatos centro (VSC) gauti duomenys apie moksleivių (apklausta daugiau nei pusšesto tūkstančio 5-12 klasių moksleivių 35-iose apskrities bendrojo lavinimo mokyklose) žalingų įpročių paplitimą. Konferencijos dalyvis E. Bartkevičius išsakė savo nuomonę, kad „šeimoje, mokykloje jaunimas negauna pakankamai informacijos apie sveikos gyvensenos privalumus, tėvai per mažai bendrauja su vaikais ir vieni kitų nesupranta“. Tai yra įvardinamos kaip priežastys, įtakančios narkotikų populiarumą jaunų žmonių tarpe. Daugiausia dėmesio konferencijoje buvo skirta narkomanijos problemoms, kurias Sveikatos apsaugos ministerijos sekretorius sulygino „su sniego gniūžte, besiritančia tolyn ir vis didėjančia“. Paspriešinti šios problemos plitimui, anot šio autoritetingo žmogaus, yra įmanoma tik suvienijus priklausomybių ligų specialistų, pedagogų, valdžios atstovų ir visos visuomenės pastangas.

Straipsnyje taip pat yra pateikta dar kelių, autoritetingų žmonių nuomonė apie kovos būtinybę su narkotinių medžiagų, kvaišalų plitimu tarp mokyklinio amžiaus vaikų. Su šiuo požiūriu sutiko Šiaulių miesto meras Vytautas Juškus, Šiaulių VSC direktorius Krizentas Kameneckas, Šiaulių universiteto kapelionas Egidijus Venskus.

Šiaulių miesto bendruomenės sveikatos taryba 2003-iais narkomanijos prevenciją pasirinko prioritetu.

Ketvirtoji publikacija, nagrinėjanti narkotikų testavimą buvo publikuota 2003 12 01 „Respublikoje“. Straipsnio autorė Vida Rimeikienė. Šis straipsnis, tai - diskusinis interviu, kuriame pateikta septynių visuomenei žinomų žmonių diskusija aktualia narkotikų testavimo mokyklose tema. Straipsnis taip ir vadinasi „Diskusijos dėl moksleivių narkotikų testavimo tvarkos“. Publikacijoje įvairių profesijų ir amžiaus žmonės vieningai sutaria, kad reikia rimtų prevencinių priemonių, kurios užkirstų kelią narkotikų plitimui tarp vaikų ir paauglių, tačiau kai kurių politikų noras taikyti priverstinį moksleivių testavimą vadinamas kaip pavojus žmogus orumui, nes abejojama, ar Lietuva jau pasirengusi tokiam griežtam žingsniui.

Anot Kauno medicinos universiteto kanclerio profesoriaus Viliaus Grabausko, „priverstinį testavimą derėtų įvesti palaipsniui, įgyvendinant kitų prevencinių priemonių, kurios padėtų jaunimui suvokti, jog testavimas nėra jų įžeidimas, o procedūra, kuri padėtų Lietuvos jaunajai kartai augti sveikesnei“.

Vaikų ir paauglių psichiatro Lino Slušnio nuomone, testavimas turėtų būti „tik laisva valia apsisprendusių tėvų reikalas“. Be to, jis rekomenduoja prieš testuojant vaiką tėvams pasikonsultuoti su kompetentingais asmenimis, išsiaiškinti, ką reiktų daryti, jei testas bus teigiamas ir padėti rasti teisingus sprendimo būdus. Pašnekovas akcentuoja tėvų ir vaikų artimo bendravimo, pastangų suprasti vieni kitų problemas svarbą, norint išvengti priklausomybės nuo narkotikų, noro juos pabandyti.

Nacionalinės sveikatos tarybos pirmininkas, Kauno medicinos universiteto klinikų vadovas profesorius Juozas Pundzius, sutiktų, kad jo vaikui mokykloje būtų atliktas šlapimo testas dėl narkotikų vartojimo. Jo nuomone, „identifikavimas arba švelnios baimės jausmas, kad bus nustatyti negerai darbai, yra šiočia tokia prevencijos priemonė. Kažkiek savo asmenines teises ir laisves mes turime paaukoti bendro visuomenės reikalo labui“.

Kitas žurnalistės V. Rimeikienės apklaustas žmogus – Alytaus miesto vicemeras Gediminas Daukšys – išsakė nuomonę, kad jokie tyrimai, o tarp jų ir narkomanijos, negali žeminti žmogaus orumo. Jo nuomone tokius tyrimus turėtų atlikti medicinos įstaigos.

Trijų vaikų tėvas, korporacijos „Matininkai“ prezidentas Kęstutis Kristinaitis pritarė tai diskusijų pusei, kuri pritaria visuotiniam testavimui dėl narkotinių medžiagų vartojimo. Anot jo, „reikia tik rasti būdus, kaip neižeisti, neužgauti vaikų“. Pašnekovas taip pat pabrėžė testavimo mechanizmo anonimiškumą.

Penktasis išsakęs savo nuomonę straipsnyje „Diskusijos dėl moksleivių narkotikų vartojimo“ – Lietuvos moksleivių parlamento Socialinių reikalų komiteto pirmininkas

Adomas Puidokas. Jis išreiškė visos Lietuvos moksleivių parlamento nuomonę, teigdamas, kad „mokykla nėra gydymo įstaiga, todėl siūloma tvarka prieštarauja jos, kaip ugdymo institucijos, sampratai“. Be to, „konfidencialumą mokykloje galima užtikrinti tik teoriškai, teigė moksleivis. A. Puidokas pasiūlė kitą paauglių narkomanijos problemai spręsti būdą, t.y. „aprūpinti narkotikų testais visas poliklinikas ir teikti kuo daugiau informacijos apie savanoriško testavimo galimybes mokinių tėvams“.

Paskutinę nuomonę šiuo diskusiniu klausimu dienraščiui „Respublika“ publikacijoje išreiškė UAB mokslinio-techninio susivienijimo NOVATEX generalinė direktorė, mokslų daktarė Zinaida Tamaševičienė. Jos nuomone, „šlapimo testai dėl narkotikų nustatymo turėtų būti atliekami sveikatos priežiūros įstaigose“. Be to, ji pasiūlė pradėti taikyti kitą prevencijos priemonę – aerolinius testus „Detect Now“- mokyklose. Šių testų privalumas yra tas, kad jie yra nekenksmingi ir patentuoti. Be to, jie suteikia galimybę stebėti vaikus ne tik mokykloje, bet ir namuose. Šiais testais galima tikrinti bet kur, bet kada, žinant ar nežinant testuojamajam asmeniui, be trečio žmogaus įsikišimo.

Šis straipsnis- dialoginis interviu suteikia skaitytojui galimybę sužinoti įvairias kompetentingų žmonių nuomones narkotikų testavimo klausimu ir formuoti savo nuomonę šia aktualia tema.

Dar 2 publikacijos yra susijusios su narkotinių medžiagų paaugliams platinimu. Tai straipsnis „Kvaišalai“, publikuotas 2003 04 18 „Lietuvos ryte“ bei straipsnis „Suimta narkotikus moksleiviams platinanti klaipeidietė“, publikuotas 2003 06 25 „Respublikoje“. Abiejuose straipsniuose minimi narkotinių medžiagų pavadinimai, tokie, kaip amfetaminas, „Ecstasy“ tabletės, metamfetaminas, kanapės.

Dar vienas straipsnis „Tauragė kovoja su narkotikais“, publikuotas 2003 05 20 „Respublikoje“, pasakoja apie Tauragės vidurinėje mokykloje vykusią konferenciją „Ateities mokykla – mokykla be narkotikų...“, kurios pagrindinė tema – narkotikai. O Jovarų vidurinė mokykla buvo pasirinkta konferencijai neatsitiktinai. Čia sukaupta daug patirties organizuojant narkotinių ir psichotropinių medžiagų prevenciją. Čia įkurta pirminės psichologinės pagalbos grupė „Sala“, kuri padeda sunkiai auklėjamiems moksleiviams. Tai straipsnis – žinutė, informuojanti apie vykdomus projektus, kovoje su narkotikų problema Lietuvoje. Taip pat pateikiamas konkretus pavyzdys - pirminės psichologinės pagalbos grupės „Sala“ veikla, kaip būdas padėti tiems moksleiviams, kurie galėtų būti potencialūs narkotikų vartotojai.

Paskutinė publikacija (reportažas), susijusi su paauglių narkomanija yra publikuota 2003 09 05 „Lietuvos ryte“- „Sostinėje“ su pavadinimu „Šunkeliais pasukusius vaikus

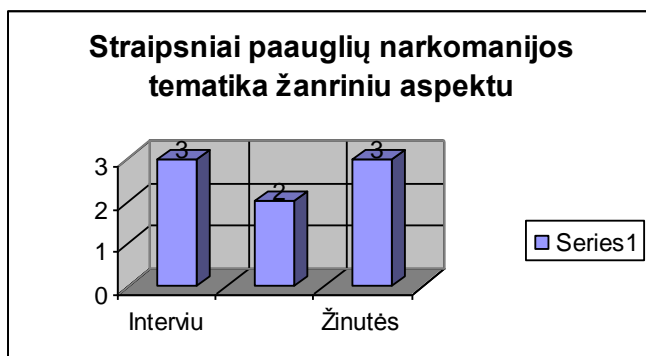
auklėja policininkai“. Joje pasakojama apie Vilniuje Justiniškių policijos nuovadoje įsikūrusį Jaunimo klubą, šventusį dvejų metų gimtadienį. Justiniškių klubas buvo įkurtas miesto policininkų. Klubo tikslas – apsaugoti jaunuosius vilniečius nuo narkomanijos ir nusikaltimų. Klube jaunuoliai sportuoja, ruošia pietus, mokosi šokti, dainuoti, tapyti. Su vaikais bendrauja socialinis pedagogas ir psichologas. Kasdien Jaunimo klubo duris praveria apie trisdešimt jaunuolių. Dalis iš jų yra iš probleminių ir socialiai remtinų šeimų.

6-ojo policijos komisariato nepilnamečių reikalų inspektorė Tatjana Černiavskienė straipsnyje dalinasi savo džiaugsmu, kad klubas padeda ne vienam vaikui ir net pateikė konkretų pavyzdį apie 17 metų vaikiną, vartojusį heroiną, prieš ateinant į klubą. Klubo dėka, dabar tas vaikinys turi darbą ir gyvena normalų gyvenimą.

Taigi šio klubo įsteigimas ir veikla yra pateikiama vienas iš būdų, kovoje su narkomanija, alkoholizmu ir kt. problemomis, kurios kyla, dėl jo neužimtumo.

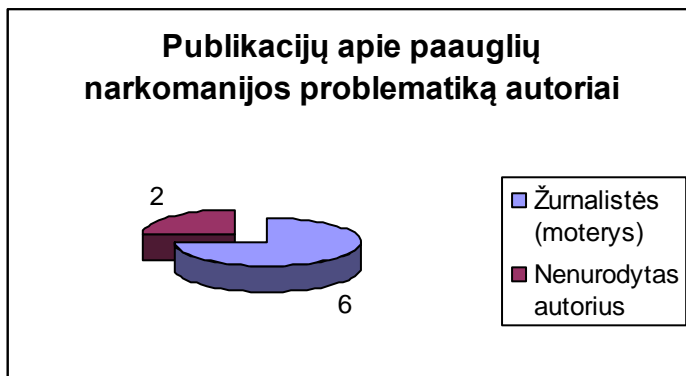
Apžvelgiant straipsnius, susijusius su paauglių narkomanija nacionalinėje spaudoje (dienraščiuose „Lietuvos rytas“ ir „Respublika“) žanriniu aspektu galima teikti, kad iš 8 publikacijų buvo 3 interviu, 2 reportažai ir 3 žinutės. (Žr. 4 diagramą.)

4 diagrama. Straipsniai paauglių narkomanijos tematika žanriniu aspektu nacionalinėje Lietuvos spaudoje (dienraščiuose „Lietuvos rytas“ ir „Respublika“) 2003 metais.

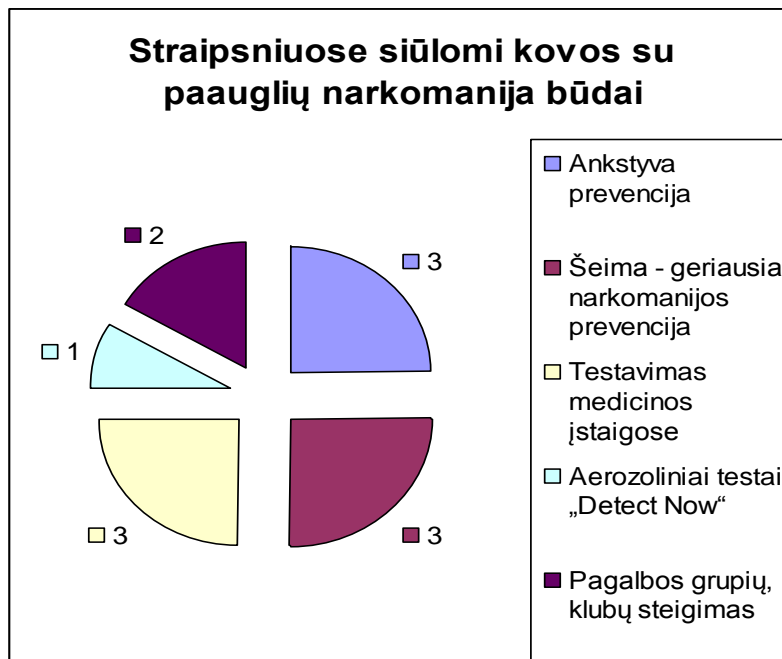
Peržvelgus straipsnius apie paauglių narkomaniją „Lietuvos ryte“ bei „Respublikoje“ 2003 metais, pastebėta, kad net 6 iš 8 straipsnių parašė moterys – žurnalistės. Prie jų pavardžių nebuvo nurodytas joks mokslinis laipsnis. Taigi galima teigti, kad straipsnius, susijusius su paauglių narkomanijos problema Lietuvoje rašė ne specialistai. Prie dviejų straipsnių-žinučių pavardės nebuvo nurodytos. (Žr. Diagrama Nr. 5).

5 diagrama. Publikacijų apie narkomanijos problematiką autoriai 2003 metų „Lietuvos ryte“ ir „Respublikoje“.

Diskutuojant apie narkotikų testavimo tvarką mokyklose, straipsniuose buvo siūlomi kiti šios (paauglių narkomanijos) problemos sprendimo būdai. Net trijuose skirtinguose straipsniuose buvo pasisakyta už **ankstyvąją prevenciją**, kaip vieną iš efektyvių būdų, padedančių pakreipti paauglių požiūrį į narkotikus, pakankamai juos informuoti. Už teiginį „**Geriausia narkomanijos prevencija yra šeima**“ buvo pasisakyta skirtinguose straipsniuose 3 kartus. **Testavimas dėl narkotinių medžiagų vartojimo turėtų būti atliekamas medicinos įstaigose** – su šiuo teiginiu, kaip narkomanijos problemos sprendimo būdu sutiko 3 skirtingi publikacijų pašnekovai. Kitą prevencijos priemonę – **aerolinius testus „Detect Now“**- mokyklose pasiūlė 1 straipsnio pašnekovė. Dar buvo pateiktas konkretus pavyzdys - **pirminės psichologinės pagalbos grupės „Sala“ veikla**, kaip būdas padėti tiems moksleiviams, kurie galėtų būti potencialūs narkotikų vartotojai bei **Vilniuje Justiniškių policijos nuovadoje įsikūręs Jaunimo klubas**, kurio tikslas apsaugoti jaunuosius vilniečius nuo narkomanijos ir nusikaltimų. Straipsniuose pateikti kovos su paauglių narkomanijos būdai yra pavaizduoti 6 diagramoje.

6 diagrama. Straipsniuose siūlomi kovos su paauglių narkomanija būdai (kiti nei narkotikų testavimas mokyklose) nacionalinėje Lietuvoje 2003 metais.

3.2. Regioninė spauda (J.Murauskaitė)

Šioje dalyje nagrinėjama dienraščiuose "Klaipėda", "Vakarų ekspresas" ir "Kauno diena" 2003 metais spausdintus rašinius paauglių narkomanijos tema.

Aptariant regioninę spaudą pasirinkti būtent šie dienraščiai, nes jie orientuojasi į didžiųjų miestų, būtent Kauno ("Kauno diena") ir Klaipėdos ("Klaipėda", "Vakarų ekspresas"), regionų įvykius ir aktualijas. Vilniaus regiono problematika atspindima sostinėje leidžiamuose nacionaliniuose dienraščiuose. Jie nagrinėjami kitame šio darbo punkte.

Pasirinkti 2 Klaipėdos ir 1 Kauno regiono dienraštis, nes, pagal statistiką, uostamiestyje narkomanija (ne tik suaugusiųjų, bet ir paauglių) yra kur kas labiau paplitusi nei kituose regionuose.

Straipsnių paauglių narkomanijos tema turinio analizė

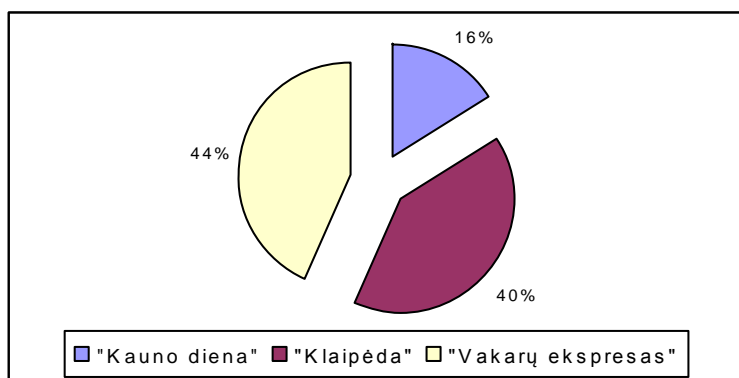
2003 metais išėjo po 305 "Kauno dienos", "Klaipėdos", ir "Vakarų ekspreso" numerius. "Kauno dienoje" rasti 9, "Klaipėdoje" – 22, "Vakarų eksprese" - 24 rašiniai, kuriuose aptariama paauglių narkomanija ar su šia problema susidūrusių paauglių gyvenimas.

(Nereikėtų pamiršti, jog šie skaičiai parodo tik tai, kiek rašinių spausdinta paauglių narkomanijos tematika. Rašiniai, nagrinėjantys bendras visokio amžiaus narkomanų problemas, nepriskaičiuoti.)

1 lentelė. Rašinių paauglių narkomanijos tema skaičius analizuojamuose dienraščiuose

	"Kauno diena"	"Klaipėda"	"Vakarų ekspresas"
Rašinių skaičius per metus	9	22	24
Rašinių skaičius per mėnesį	0,75	1,8	2
Rašinių skaičius per savaitę	0,125	0,30	0,33

7 diagrama. Rašinių paauglių narkomanijos tema pasiskirstymas analizuojamuose dienraščiuose

Kaip matyti iš 7 diagramos, "Vakarų eksprese" rašinių paauglių narkomanijos tematika yra beveik tris kartus daugiau nei "Kauno dienoje". Tai galima paaiškinti tuo, jog, pagal statistiką, uostamiestyje narkomanija (tiek suaugusiųjų, tiek paauglių) yra kur kas didesnė nei Kauno regione ir visoje likusioje Respublikos dalyje.

Skirstant paauglius, tapusius rašinių apie narkomaniją, herojais, pagal lytį, nagrinėjamuose dienraščiuose nei viena grupė pernelyg neišsiskiria. "Klaipėda" aprašius vienodai berniukų ir mergaičių (po 3), "Kauno diena" vienu daugiau berniukų (4). Tik "Vakarų eksprese" aprašyta dvigubai daugiau mergaičių (4) nei berniukų (2). Tačiau kai

toks mažas rašinių skaičius, teigti, jog "Vakarų eksprese" dominuoja su narkomanija susijusios paauglės, o kituose dienraščiuose išlaikyta pusiausvyra būtų klaidinga. Per maža imtis apibendrinimui.

2 lentelė. Paauglių, tapusių rašinių apie narkomaniją, herojais, pasiskirstymas pagal lytį

	Mergaičių skaičius	Berniukų skaičius
"Kauno diena"	3	4
"Klaipėda"	3	3
"Vakarų ekspresas"	4	2

3 lentelė. Paauglių, tapusių rašinių apie narkomaniją, herojais, pasiskirstymas pagal rašinyje nurodytą jų gyvenamąją vietą

	"Kauno diena"	"Klaipėda"	"Vakarų ekspresas"
Alytus	1		
Kaunas	3		
Klaipėda		6	6
Vilnius	2		
Jonava	2		

Paauglių narkomanija nagrinėjamuose dienraščiuose pateikiama įvairiais aspektais:

* finansiniu (skaičiuojama, ar apsimoka skirti tiek ir tiek lėšų paauglių narkomanijos prevencijai, narkotikų testams, D.Jurgaitienė, "Milijonai, išleidžiami narkotikų kontrolei, neapsaugo vaikų", "Vakarų ekspresas", 2003 06 17);

* medicininis (pavyzdžiui, "Kauno dienos" žurnalistės Daivos Valevičienės rašinyje "Mirtini eksperimentai su lietuviškais kvaišalais" aprašomas kanapių poveikis, neslepama nei jų suteikiamas laikinas malonumas – "paryškėja pasaulio spalvos, sekundės virsta valandomis", bet ir kiti galimi poveikiai – "susilpnėja imunitetas, o kontraceptines tabletes vartojančias merginos gali patirti infarktą, paaugliai – nustoti augti, o vyrams išsivystyti

krūtys"; vartojančiųjų narkotikus diagnostika – kuo didesnio išaiškinamumo narkotines medžiagas vartojančių paauglių planas pateikiamas kaip prevencijos priemonė (lengvai įkalbami paaugliai turės gerą argumentą atsisakyti narkotikų – neva tai turėtų būti baimė išsiaiškinti privalomais testais);

* kriminaliniu (neabejojama narkotikų postūmiu į nusikalstamumą, žinutės po policijos reidų apie konkrečių paauglių platinamus, vartojamus narkotikus);

* politiniu (aprašomos politikų pastangos ir bejėgiškumas stabdyti narkomaniją, pavyzdžiui, A.Kripaitė, "Tikslas – stabdyti narkomaniją", "Klaipėda", 2003 05 21);

* socialiniu (su tėvais susibarę dėl narkotikų vartojimo paaugliai bėga iš namų, praranda pasitikėjimą savimi, susidomėjimą įvairiais dalykais, atsiriboja nuo visuomenės, pavyzdžiui, D.Janauskaitė, "Paauglės nori kuo greičiau suaugti", "Klaipėda", 2003 11 09);

* švietimo (kalbama moksleivių testavimo dėl narkotikų kontekste, pavyzdžiui, Giedrė Petkevičiūtė, "Saugodamos reputaciją mokyklos slepia narkomanijos mastus", "Vakarų ekspresas, 2003 06 16).

4 lentelė. Rašinių apie paauglių narkomaniją šaltiniai

	"Kauno diena"	"Klaipėda"	"Vakarų ekspresas"
Medikai	10	13	9
Pilnamečiai narkomanai	2	0	0
Paaugliai narkomanai	1	0	0
Paaugliai	4	4	4
Policijos pareigūnai	6	6	4
Narkomanų artimieji	1	2	1
Dvasininkai	0	3	3
Pedagogai	5	4	10
Politikai	8	4	7
Nevyriausybinių organizacijų atstovai	1	2	5
Socialiniai darbuotojai	0	1	2
Mokslininkai	1	0	0
Kitų sričių atstovai (apsaugos darbuotojai)	0	0	1
Viso	39	39	46

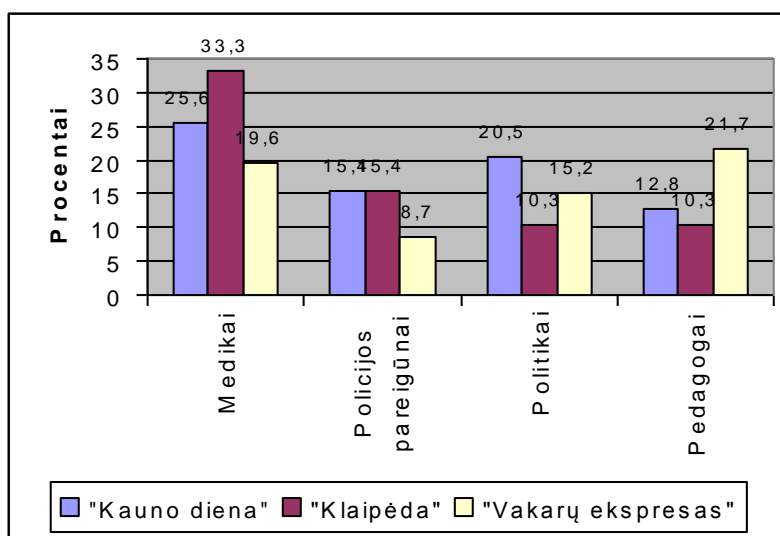
"Kauno dienos" žurnalistai rašiniuose apie paauglių narkomaniją daugiausiai cituoja medikų (10 žmonių, 25,6 proc. visų minimų informacijos šaltinių rašiniuose apie paauglių narkomaniją), politikų (8 žmonės, 20,5 proc.), policijos pareigūnų (6 žmonės, 15,4 proc.), pedagogų (5 žmonės, 12,8 proc.) nuomonę, poziciją.

"Klaipėdos" žurnalistai rašiniuose apie paauglių narkomaniją daugiausiai cituoja medikų (13 žmonių, 33 proc.), policijos pareigūnų (6 žmonių, 15,4 proc.), pedagogų, politikų, paauglių (po 4 žmones, 10,3 proc.) nuomonę, poziciją.

"Vakarų ekspreso" žurnalistai rašiniuose apie paauglių narkomaniją daugiausiai cituoja pedagogų (10 žmonių, 21,7 proc.), medikų (9 žmonės, 19,6 proc.), politikų (7 žmonės, 15,2 proc.), policijos pareigūnų (4 žmonės, 8,7 proc.) nuomonę, poziciją.

8 diagrama. Informacijos šaltinių tipų rašiniuose apie paauglių narkomaniją dažnumo palyginimas

5 lentelė. Rašinių apie paauglių narkomaniją autorių pasiskirstymas

	"Kauno diena"	"Klaipėda"	"Vakarų ekspresas"
Žurnalistai	9	20	21
Specialistai	0	2	3
Skaitytojai	0	0	0

Specialistai, kurių rašiniai 2003 metais spausdinti "Klaipėdoje" ir "Vakarų eksprese" - policijos, visuomenės sveikatos centrų atstovai. "Kauno dienoje" 2003 metais išspausdintų rašinių narkomanijos tema keli autoriai yra specialistai (medikai), tačiau rašiniai – ne apie paauglių narkomaniją, o apie narkomaniją.

Tarp spausdinamų skaitytojų laiškų netrūksta tokių, kuriuose bandomos nagrinėti narkomanijos problemos, tačiau bendru aspektu. Išskiriama jaunimo narkomanija kaip "didelė bėda", tačiau paauglių narkomanija nenagrinėjama.

Neretai rašiniuose išvardijami statistiniai skaičiai (pavyzdžiui, kiek paauglių vartoja narkotikus, kiek paauglių pritartų privalomam testavimui dėl narkotikų) ir jie pailustruojami specialistų mintimis (V.Gustaitytė, "Kaunas – prieš narkotikų legalizavimą", "Kauno diena", 2003 04 30).

Kai kurie autoriai narkotikus pavadina "nelaime" ir ieško atpirkimo ožio: kažką daryti raginama policija, politikai (R.Visockytės rašinyje "Labdaringą akciją remia ir Klaipėdos dvasininkai", "Vakarų ekspresas", 2003 05 22 teigiama, jog "tai, kad Lietuvoje, Klaipėdoje trūksta narkomanijos prevencinio darbo koordinavimo, mato ne tik dvasininkai, bet ir visuomenė. Tačiau iki šiol tarsi akli ir kurti yra politikai, vykdančiosios valdžios atstovai"). Visuomenės vaidmens reikalingumo neįžiūrima (A.Vabuolas, "Valstybei nerūpi tautos sveikata", "Klaipėda", 2003 11 27).

2003 metais visi nagrinėti dienraščiai bandė aiškintis, kas paauglius skatina vartoti narkotikus, kokio to priežastys. Tai būdavo ne pagrindinis rašinio tikslas, o tik straipsnio dalis.

Remdamasi Klaipėdos psichiatrinės ligoninės Vaikų skyriaus vedėja Rūta Karpavičiene, G.Privedienė rašinyje "Darbas užsienyje – trauma tėviškėje likusiems vaikams" ("Vakarų ekspresas", 2003 07 05) teigia, jog sutrikę santykiai su tėvais gali sąlygoti ir vaiko asmenybės bei elgsenos sutrikimus. Pavyzdžiui, vienam iš tėvų išvykus užsienin nekontroliuojami vaikai, paaugliai pradeda draugauti su blogais draugais, neklausyti likusio namuose mamos ar tėvo, bėgti iš namų.

"Kauno dienos" žurnalistės D.Valevičienės rašinyje "Mirtini eksperimentai su lietuviškais kvaišalais" cituojama durnaropėmis apsinuodijusio penkiolikmečio mama, įvardija tokią priežastį: "Kol jis aktyviai sportavo, kvailas noras paragauti durnaropių nebuvo atėjęs į galvą. Tačiau paskui atsirado daug laisvo laiko, o mes laiku nesupratome, kad jis savo nuožiūra nesugebės jo tinkamai panaudoti. Dabar nupirkome kompiuterį ir sūnus nuo jo beveik nesitraukia". Vėliau D.Valevičienė pateikia ir specialistų nuomonę. Prevencijos metodai privalo formuoti gebėjimą bendrauti, valdyti konfliktus ir stresus, racionaliai apsispręsti ir, reikalui esant, pasakyti "ne". Juk retai paaugliai su svaigančiomis medžiagomis eksperimentuoja vieni, be bendraamžių kompanijos. Gebėjimas atsispirti jų socialiniam spaudimui yra viena aktyviausių narkotikų plitimą stabdančių priemonių", - teigė dr. A.G.Gaidamavičienė.

Rašiniai dažniausiai skiriami politikams, mokyklų vadovams, naujienų skaitytojams, bet ne paaugliams, ne vartojantiems, ne jų artimiesiems. Vieno pastariesiems skirtų rašinių pavyzdys - D.Červokienės "Žinynas apie narkomanijos prevenciją", "Kauno diena", 2003 04 30.

Interviu su Sveikatos apsaugos ministerijos Visuomenės sveikatos skyriaus vyriausiąja specialiste Ona Grimalauskiene patariama, kaip atpažinti, jei paauglys svaiginasi, ką tuomet daryti tėvams, ką galima nuveikti, norint apsaugoti jaunus žmones nuo šio pavojingo įpročio.

Vyraujantis rašinių paauglių narkomanijos tema 2003 metais dienraščiuose "Kauno diena", "Klaipėda" ir "Vakarų ekspresas" žanras – informaciniai pranešimai. Yra tik keli interviu, reportažai.

Rašiniuose taip pat siūlomi išeities iš esamo situacijos būdai

6 lentelė. Nagrinėjamų dienraščių puslapiai, kuriuose 2003 metais spausdinti rašiniai paauglių narkomanijos tema

	"Kauno diena"	"Klaipėda"	"Vakarų ekspresas"
Pirmasis puslapis	3	4	3
Priedas	0	0	0
Kiti puslapiai	6	18	21

Pirmame "Kauno dienos" puslapyje buvo spausdinami rašiniai apie durnaropėmis apsinuodijusius paauglius, vienas iš "Vakarų ekspreso" pirmame puslapyje paauglių narkomanijos tema išspausdintų rašinių - Giedrės Petkevičiūtės, "Saugodamos reputaciją mokyklos slepia narkomanijos mastus", 2003 06 16).

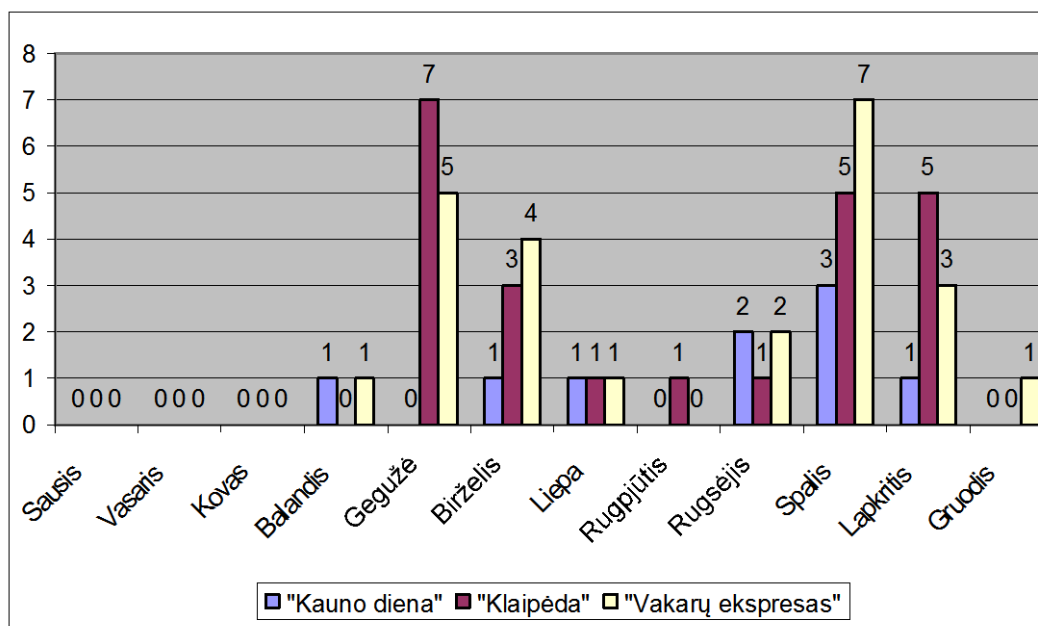
7 lentelė. Proginų, įvykinių ir rašinių apie aktualijas skaičius

	"Kauno diena"	"Klaipėda"	"Vakarų ekspresas"
Proginiai strps.	1	6	8
Įvykiniai	5	7	6
Aktualijos	3	9	10

8 lentelė. Rašinių paauglių narkomanijos tema išspausdinimo laikas pagal mėnesius

	"Kauno diena"	"Klaipėda"	"Vakarų ekspresas"
Sausis	0	0	0
Vasaris	0	0	0
Kovas	0	0	0
Balandis	1	0	1
Gegužė	0	7	5
Birželis	1	3	4
Liepa	1	1	1
Rugpjūtis	0	1	0
Rugsėjis	2	1	2
Spalis	3	5	7
Lapkritis	1	5	3
Gruodis	0	0	1

9 diagrama. Rašinių paauglių narkomanijos tema pasiskirstymas pagal mėnesius

Rašinių piką tirtuose dienraščiuose gegužės – birželio mėn. sąlygojo Vaikų gynimo diena (birželio 1 dieną). Jos proga Klaipėdoje surengtai akcijai "Klaipėdiečiai, apsaugokime savo vaikus nuo narkotikų" buvo skirta 6 rašiniai "Klaipėdos" ir 8 rašiniai "Vakarų ekspreso" dienraštyje.

Kitą piką (spalio-lapkričio mėnesiais) iššaukė privalomo moksleivių testavimo dėl narkotikų vartojimo idėja.

"Kauno dienoje" proginių rašinių, skirtų Vaikų gynimo dienai, paauglių narkomanijos tematika nebuvo. Tačiau šis dienraštis sureagavo į privalomą testavimą.

Tiesa, ne taip, kaip uostamiesčio dienraščiai, tačiau tuo laikotarpiu, kol buvo diskutuojama visuomenėje, "Kauno dienoje" buvo išspausdinta tris kartus daugiau rašinių nei kitais mėnesiais.

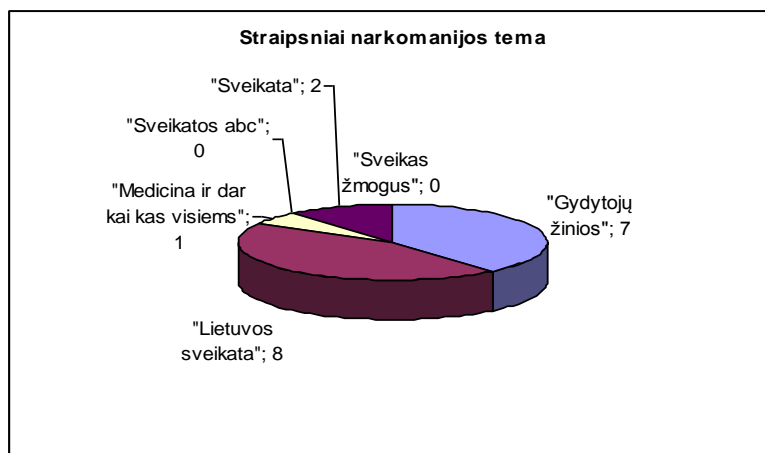
3.3. Medicininės spaudos tyrimas (K.Barasnevičienė)

Atsižvelgiant į paauglių narkomanijos problemą norėta nustatyti, kokį dėmesį šiai problemai skiria Lietuvos sveikatos spauda, tai yra laikraščiai ir žurnalai, rašantys žmogaus sveikatos tema.

Atsitiktinės atrankos būdu buvo pasirinkti 4 laikraščiai („Lietuvos sveikata“, „Gydytojų žinios“, „Sveikatos abc“ ir „Medicina ir dar kai kas visiems“) ir 2 žurnalai („Sveikata“ ir „Sveikas žmogus“). Buvo išanalizuota 2003-ųjų metų minėtoji spauda ir gauti tokie rezultatai (žr. 10 diagramą):

1. Laikraštyje „Lietuvos sveikata“ identifikuoti 8 straipsniai narkomanijos tema, tačiau apie paauglių narkomaniją rašoma tik trijuose iš jų.
2. Laikraštyje „Gydytojų žinios“ buvo identifikuoti 7 straipsniai apie narkomaniją, iš kurių keturiuose minima apie paauglių narkomaniją.
3. Peržvelgus 2003 metų laikraštį „Medicina ir dar kai kas visiems“ identifikuotas tik vienas straipsnis apie paauglių narkomanijos problemą.
4. 2003 metais laikraštyje „Sveikatos abc“ nebuvo spausdintas nė vienas straipsnis apie paauglių narkomaniją.
5. Išanalizavus 2003 metų žurnalo „Sveikata“ turinį identifikuoti 2 straipsniai narkomanijos tema, kuriuose siaurai užsimenama apie paauglių narkomanijos problemą.
6. Žurnale „Sveikas žmogus“ 2003 metais nebuvo spausdintas nė vienas straipsnis apie narkomaniją.

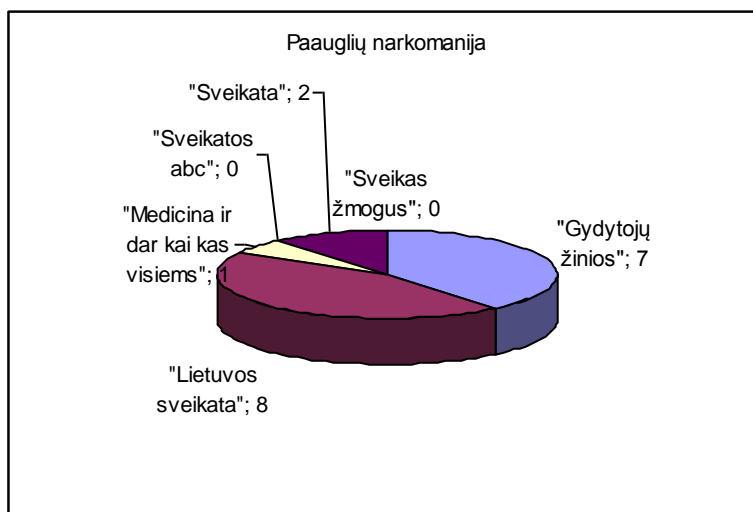
10 diagrama. Straipsnių narkomanijos tema pasiskirstymas 2003 metų sveikatos spaudoje

Išanalizavus pasirinktą 2003 metų sveikatos spaudą paaugliams, kad narkomanijos tema liečiama gana retai. Per visus metus buvo išspausdinta 18 straipsnių apie narkomaniją.

Tam tikrų amžiaus grupių (būtent paauglių) narkomanijos problema aptariama dar rečiau. Išanalizuotoje 2003-ųjų metų sveikatos spaudoje identifikuota tik 10 straipsnių apie paauglių narkomaniją (žr. 11 diagramą):

11 diagrama. Straipsnių paauglių narkomanijos tema pasiskirstymas 2003 metų sveikatos spaudoje

Straipsnių paauglių narkomanijos tema turinio analizė

Išanalizavus laikraštį „Lietuvos sveikata“ 2003 metais buvo identifikuoti 3 straipsniai paauglių narkomanijos tema.

2003 09 18 išspausdintame straipsnyje „Vakcina nuo narkomanijos“ pristatoma naujai sukurta vakcina, kuri galbūt galėtų apsaugoti nuo narkotikų priklausomybės. Rašoma, kad „britų gydytojai tėvams siūlo savo atžalas paskiepyti nuo narkomanijos. Šiam tikslui bus naudojamas preparatas, neutralizuojantis kokaino poveikį. Taip bus kovojama su priklausomybe nuo narkotinių medžiagų“. Trumpai aptariamas naujojo preparato poveikis ir atlikto eksperimento rezultatai.

Šį straipsnį tik sąlyginai galima priskirti prie analizuojamos paauglių narkomanijos problemos, nes paaugliai nėra minimi tiesiogiai ir problema nėra plačiai aptariama, nors kita

vertus, žodis „atžalos“ kaip tik ir reiškia tam tikrą jauną amžių vaikų, pradedančių vartoti narkotikus.

Tai straipsnis – žinutė, kuriame nėra autoritetingo asmens, minima tik kompanija „Xenova“, pagaminusi preparatą-vakciną TA-CD.

2003 12 04 išspausdintame straipsnyje - reportaže „Aš renkuosi gyvenimą“ aprašoma Marijampolės profesinio rengimo centre įvykusi akcija „Aš renkuosi gyvenimą“, kurios tikslas – plėsti ŽIV/AIDS prevencinę veiklą, įtraukti į ją kuo daugiau jaunimo: „Bendraamžiai gali padėti vieni kitiems susidaryti teisingas nuostatas, praversiančias gyvenime priimant sprendimus. Jei jaunas žmogus neišmoks pats pasakyti NE draugams pasiūlius narkotikų, alkoholio, nei tėvai, nei pedagogai, nei medikai jo neprivers atsisakyti“. Straipsnyje pabrėžiama, kad labai svarbu suteikti paaugliams kvalifikuotą informaciją apie narkotikus, jų žalą bei padarinius. Straipsnio autoritetingi asmenys – Marijampolės profesinio rengimo centro direktoriaus pavaduotoja I.Mikalavičienė ir Marijampolės visuomenės sveikatos centro sveikatos edukologė D.Vainauskaitė, kurios akcentuoja ŽIV/AIDS ir narkomanijos prevencijos būtinybę.

2003 12 15 išspausdintame straipsnyje – reportaže „Moksleivių parlamentas – pas ministrą“ pranešama, kad Sveikatos apsaugos ministras J.Olekas diskutavo su moksleiviais apie sveikatos priežiūrą, atkreipė dėmesį į jaunimo žalingus įpročius. Lietuvos moksleivių parlamento atstovas A.Puidokas pranešė, kad moksleivių parlamentas „nepritaria Ankstyvo moksleivių narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo nustatymo tvarkos taikymui mokyklose ir siūlo rengti prevencinius projektus paremtus socialinių įgūdžių ir asmenybės ugdymu“.

Straipsnio autoritetingasis asmuo - Sveikatos apsaugos ministras J.Olekas - sakė esąs nepatenkintas esama moksleivių sveikatos būkle, todėl „viena prioritetinių ministerijos darbo kryptių yra vaikų ir moksleivių sveikatos gerinimas“. Straipsnyje nėra tiesiogiai apibūdinama narkomanijos problema, tačiau pranešama apie moksleivių nepasitenkinimą dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo nustatymo tvarkos mokyklose.

Taigi išanalizuotuose straipsniuose liečiama paauglių narkomanijos problema, svarstomi žalos sumažinimo (sukurtoji vakcina) ir narkomanijos prevencijos būdai (teikiama profesionali informacija moksleiviams, rengiami šviečiamieji renginiai, dalyvaujama susitikime su Sveikatos apsaugos ministru).

Išanalizavus 2003-ųjų metų laikraščio „**Gydytojų žinios**“ turinį, buvo identifikuoti 4 straipsniai, susiję su paauglių narkomanija.

2003 03 21 šiame laikraštyje buvo išspausdintas straipsnis - reportažas „Kaip sustabdyti narkomanijos ir ŽIV plitimą“. Pranešama apie Vilniuje įvykusią konferenciją, į kurią susirinko sveikatos apsaugos, socialinės pagalbos darbuotojų ir nevyriausybinių organizacijų atstovai, kurie dirba su narkomanais ir užsiima prevenciniu darbu. Pabrėžiama narkomanų reabilitacijos svarba, psichologinė pagalba.

Straipsnyje rašoma, „kad mokytojai bijo leisti gydytojams atvirai pasikalbėti su mokiniais, kad „jų nesugadintų“, tačiau mokykloms gydytojai yra labai reikalingi, nes net išsigydžius nuo narkomanijos, yra tendencija jai kartotis. Todėl ypač svarbu jauną žmogų nuo to apsaugoti.

Straipsnio autoritetingi asmenys - sveikatos apsaugos, socialinės pagalbos darbuotojai ir nevyriausybinių organizacijų atstovai, dirbantys su narkomanais ir užsiimantys prevenciniu darbu.

2003 06 13 šiame laikraštyje išspausdintas straipsnis - reportažas „Kova su narkomanija tik įsibėgėja“. Jame aptariamas Vyriausybės narkotikų kontrolės komisijos posėdžio turinys: buvo kalbama apie tai, kaip ištraukti jaunos žmones iš narkotikų liūno, apie narkomanų reabilitaciją Lietuvoje.

Autoritetingi asmenys – Sveikatos apsaugos ministras J.Olekas ir Lietuvos AIDS centro direktorius S.Čaplinskas, kurie kalbėjo apie narkomanų socialinės reabilitacijos bendruomenę (įkurtą 1993 metais ir veikiančią pagal DAYTOP programą (JAV), gydymo trukmė – 14 mėnesių), jos privalumus (labai reikalinga) ir trūkumus (trūksta patalpų, per maža), apie tai, kad „2000 metais Lietuvoje pradėta ir paauglių, vartojančių narkotikus, reabilitacija – įsteigtas dienos centras paaugliams. Tai 4 savaitinių intensyvūs kursai. Per dvejus metus į dienos skyrių buvo priimti 66 paaugliai. Iš jų tik 13 (19,7%) nebevartoja narkotikų. Kiti tik įgavo motyvus toliau gydytis arba pagerino savo gyvenimą, lankosi anoniminių narkomanų renginiuose. Deja, apie 15% vėl sugrįžta prie narkotikų. Viena pagrindinių priežasčių – senieji draugai“.

Straipsnyje rašoma, kad užsienio praktika ir atlikti tyrimai rodo, jog „nuo 46 iki 96 procentų įvairių bendruomenių atstovų nebevartoja narkotikų. Taigi vien žmogiškąja prasme verta šia veikla užsiimti“. Užsimenama, kad mūsų visuomenėje labai priešinamasi narkomanų centrų kūrimui arti gyvenviečių.

Taigi šis straipsnis supažindina su narkomanų reabilitacijos programa, informuoja, kad jau veikia ir paauglių reabilitacijos centras. Nors jo veiklos rezultatai dar labai nedžiugina, tačiau svarbiausia, kad žengiami pirmieji žingsniai, siekiant užkirsti kelią paauglių narkotikų vartojimui ir grąžinti visavertį žmogų į gyvenimą.

2003 11 11 laikraštyje „Gydytojų žinios“ buvo išspausdinta Sveikatos apsaugos ministerijoje vykusio diskusija dėl jaunimo testavimo ugdymo įstaigose „Ar naujas subruzdymas sustabdys narkotikų plitimą?“ Reportaže rašoma, kad bendrojo lavinimo mokyklose 15-16 metų moksleivių, vartojančių narkotikus, per 4 metus padaugėjo net 5 kartus ir šiuo metu narkotikus vartoja 15,6 procento šio amžiaus moksleivių, nuolat didėja nusikalstamumas tarp nepilnamečių. Diskusijoje buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad „narkomanų atsiranda ne tik asocialiose, girtaujančiose, bet ir tvarkingose, geroje šeimoje“. Todėl kilo mintis apie testavimą, tikintis, kad tėvai, mokytojai, dėstytojai, gydytojai, sužinoję, kas vartoja narkotikus, galės imtis atitinkamų priemonių. Tačiau psichologai, psichiatrai, teisininkai, mokytojai, kunigai pasisakė prieš testavimą, nes esą taip pažeidžiamos žmogaus teisės ir orumas. Jie siūlė prieš narkomaniją kovoti kitais būdais, pvz., sugriežtinti priežiūrą diskotekose, nes jose pusiau viešai prekiaujama narkotikais, daugiau dėmesio skirti moralinių vertybių ugdymui.

Straipsnio autoritetingi asmenys – Seimo narys G.Steponavičius, Prezidento patarėjas G.Šurkus, Sveikatos apsaugos ministras J.Olekas. Visi drauge sprendė, kaip efektyviau pažaboti paauglių narkomaniją.

2003 11 28 straipsnyje „Prevenција rūpinasis net trys ministerijos“ informuojama apie vykusią konferenciją „Baltijos šalių narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijos ugdymo institucijose patirtis, problemos ir perspektyvos“.

Autoritetingi asmenys – švietimo, mokslo, vidaus reikalų bei sveikatos apsaugos sistemų atstovai A. Skardžius, R.Kalašnykas, A.Davidavičienė, A.Monkevičius, kurie aptarė narkotikų vartojimo augimo tendencijas mokslo institucijose.

Straipsnyje – reportaže rašoma, kad „norint apsaugoti jaunus piliečius, jiems reikia nuo mažens ugdyti vertybes, užimtumas, papildomos ugdymo pamokos turėtų sumažinti moksleivių domėjimąsi narkotikais“. Taip pat pranešama apie parengtą Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos programos 2004-2008 metams projektą, kuriame akcentuojamas siekis į narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės veiklą įtraukti visus socialinius objektus: sveikatos ir socialinės apsaugos, švietimo, ugdymo, teisėsaugos, viešojo administravimo, savivaldybių institucijas, verslininkus, visuomenines organizacijas ir individualius asmenis. Ši veikla turi būti koordinuota, paremta mokslu ir praktika.

Tai išsamus straipsnis, skirtas paauglių narkomanijos prevencijai.

Laikraštyje „**Medicina ir dar kai kas visiems**“ 2003 metais buvo išspausdintas tik vienas straipsnis, susijęs su paauglių narkomanija.

2003 metų 19-ame šio laikraščio numeryje buvo išspausdintas šviečiamasis straipsnis „Pasirūpinkime, kad mūsų vaikai neįklimptų į narkotikų liūną“. Jau pats straipsnio pavadinimas sufleruoja, kad bus kalbama apie narkomanijos prevenciją. Rašoma, kaip tampama narkomanu, pateikti sociologų statistiniai duomenys apie paauglius, vartojančius narkotikus, pagal kokius požymius atpažinti narkomaną, supažindinama su organizmo reakcija į narkotikus. Taip pat minimi biologiniai ir socialiniai rizikos veiksniai, kurie padidina tikimybę tapti narkomanu, pateikiama patarimų, kaip to išvengti.

Straipsnyje rašoma, kad „svarbiausias vaidmuo kovoje su narkomanija tenka tėvams“, patariama, kad „vienintelis būdas apsaugoti savo vaikus nuo šios blogybės (narkomanijos) – auklėti juos taip, kad nekiltų pagunda svaigintis narkotikais“, „stengtis išsaugoti su vaiku kuo stipresnį emocinį ryšį – mylėti jį, padėti jam, domėtis jo interesais“. Taigi šeima minima kaip svarbiausias narkomanijos prevencijos veiksnys.

Straipsnis gana išsamus ir informatyvus, tačiau nenurodomas nei autoritetingas asmuo, nei autorius, todėl pasigendama informacijos patikimumo.

Išanalizavus 2003 metų žurnalą „Sveikata“ buvo identifikuoti 2 straipsniai, kuriuose minima paauglių narkomanija.

Žurnalo „Sveikata“ 3-iaame numeryje buvo išspausdintas straipsnis – teminė apžvalga „Narkomanija ir nėštumas: ar tai suderinama?“ Ž.Danilevičienė, KMU vyr. akušerė – slaugos administratorė, išsamiai apžvelgia narkomanų nėštumą bei jų kūdikių vystymąsi ir apsigimimus, lemiamus motinų narkotikų vartojimo. Paauglių narkomanų nėštumas nėra aptiriamas atskirai, tik paminima, kad „ir paauglėms nėštumas bei gimdymas gali būti palanki proga atsisakyti narkotikų, ypač jeigu joms būtų pasiūlyta visokeriopa pagalba: detoksikacijos programos, pediatrų priežiūra, psichologo konsultacijos“. Taip pat rašoma, kad „pagalba bus sėkminga, jei visa šeima bus kartu“. Teigiama, kad labai svarbi priežastis narkotikų atsisakymui yra šeimos palaikymas ir pagalba.

Kitas straipsnis – teminė apžvalga „Virusiniai hepatitai ir narkomanai“, išspausdintas 2003 metų 5-ame žurnalo numeryje. Autoritetingas asmuo – J.Bagdonaitė, visuomenės sveikatos specialistė, supažindinanti su pavojingomis užkrečiamomis ligomis, kuriomis galima užsikrėsti vartojant narkotikus (ŽIV, hepatito B virusas, hepatito C virusas), informuojanti, kokiais būdais šiomis ligomis galima užsikrėsti (kai tuo pačiu švirkštu naudojasi keli asmenys, viename inde plaunami švirkštai ir pan.), apie ligos požymius, inkubacinį periodą bei profilaktiką.

Apie paauglių narkomaniją straipsnyje rašoma labai mažai, tik užsimenama, kad „didžiausias sergamumas ūminiais virusiniais hepatitais B ir C jau ne vienerius metus

registruojamas tarp 15-29 metų jaunimo. Būtent šioje amžiaus grupėje yra daugiausiai narkotikus vartojančių asmenų“. Straipsnyje paauglių narkomanijos problema nėra išskirta, o tik paminėta bendrame kontekste.

3.4. Jaunimo spaudos tyrimas (L.Kubilienė)

Jaunimo spauda pasirinkta tirti, norint pasižiūrėti, kokia informacija apie narkomaniją yra pateikiama tiesiogiai paaugliams. Tyrimui pasirinktas skaitomiausias ir geriausiai tarp jaunimo žinomas žurnalas – „Panelė“.

2003 metais išleista 12 minėto žurnalo numerių, kuriuose identifikuoti:

1. 2 straipsniai apie narkomaniją²:

- 2003 m. rugsėjo mėn. rubrikoje *Nuopolio ratai* – straipsnis „*Iš narkomanų landynės prie biblijos*“³;
- 2003 m. lapkričio mėn. rubrikoje *Skaitiniai* – straipsnis „*I niekur su viena koja*“.

2. Tačiau žurnalas „Panelė“ spręsti narkomanijos problemai turi **atskirą rubriką *Narkologo konsultacija***, kuri yra be galo svarbi, kadangi klausimų forma išsakomos pačių paauglių mintys apie narkomaniją. Todėl šiai tyrimo daliai buvo skiriamas didesnis dėmesys.

1. Straipsnių narkomanijos tema tyrimas

Straipsniai buvo tiriami pagal atsitiktinai (prikl. nuo straipsnio) išskirtas kategorijas pvz., šeima, mokykla, pirmoji meilė, pirmasis narkotikų išbandymas ir t.t.

Trumpas palyginimas.

- Abi istorijos pateikia liūdnas narkotikų vartojimo pasekmes. Tai liūnas, iš kurio sunku išbristi. Vienam to padaryti praktiškai neįmanoma. Niekas neduoda ir garantijos, kad pasigydzius, noras vartoti vėl nesugrįš;
- labai svarbi vaikystė, šeima, auklėjimas. Pirmuoju atveju merginos tėvai išsiskyre (+ tėvas mėgėjas išgerti – genais perduodama polinkis į priklausomybę).

² Iki 2004 metų gegužės straipsnių apie narkomaniją taip pat yra 2: 2004.01. – *Didžiosios Atlantos paslaptys* bei 2004.02. – *Už kokias nuodėmes jai nupjovė ranką*.

³ Kuris net nėra nurodytas turinyje.

Siekdama išlaikyti šeimą, mama sunkiai dirba, retai būna namuose. Antrajame straipsnyje mergina, nors ir turi abu tėvus, dažnai minima niekada laiko neturinti mama. Taigi vaikams trūksta tėvų meilės, buvimo kartu, todėl pradedama to ieškoti kitur;

- mokykla galėtų būti ta vieta, kuri padėtų užpildyti tuštumą, laisvą laiką, skatintų kažko siekti ir taip formuoti asmenybę (ypač svarbu ugdyti kritinį mąstymą), įprasinti jos gyvenimą. Tačiau abi merginos arba nenori lankyti mokyklos, bėga iš jos, arba eina į ją be didelio noro, prastai mokosi. Joms labiau rūpi gatvės gyvenimas;

- tada labai svarbūs tampa draugai: jei jie patys vartoja, būtinai ateis laikas, kai ir tu užsinorėsi pabandyti. Ypač didelę įtaką gali padaryti pirmoji meilė. Pirmuoju atveju, naivi, nesubrendusi, neturinti tvirtos savo nuomonės mergina, betarpiškai pasitiki pirmąja savo meile, o visa kita nebesvarbu. Nors narkotikų ji dar nevartoja ir kratosi tokios minties, vis dėlto rūko, vėliau, pati to nesuprasdama, išmėgina „žolę“. Tiesiog plaukiama pasroviui. Vėliau besisukdama narkomanų, kalinių rate pati užsinori pabandyti narkotikų (nors savo akimis jau buvo mačiusi pasekmes – prastą draugų nuotaiką, pykčio priepuolius, net sutinusias Liutauro kojas, turi žinių, kad jis mirė). Antruoju atveju, merginos noras viską išbandyti daug didesnis. 13-kos užtraukusi pirmą dūmą, vėliau net bandžiusi nusižudyti vaistais, labai nori ir susileisti narkotikų. Baiminamasi tik pirmojo dūrio, tačiau, kai atsiranda tas, kuris išsprendžia šią problemą, prasideda visos bėdos;

- tiek viename, tiek kitame straipsnyje parodytas ilgas gydymosi ir suvokimo, kad narkotikai negerai, kelias; Tik pirmuoju atveju žmogus pats supranta, kad degradoja, todėl kreipiasi pagalbos, o antruoju – net ir nupjautos kojos negaila, kad tik vėl būtų galima pajusti kairę. Šioje istorijoje mergina kalba ateigiamai apie narkotikus, išsakydama daug priekaištų kitiems. Jei ne mama, galbūt jos jau seniai nebebūtų. O jai dar tik 18-ka. Tačiau abi istorijos su viltimi baigiasi tik žurnalo puslapiuose, niekas negali duoti 100% garantijos, kad narkotikai šių merginų gyvenime pamiršti visam laikui.

2. Rubrikos *Narkologo konsultacija* tyrimas

Ši rubrika žurnale „Panelė“ daug svarbesnė, kadangi atspindi tai, ką mano patys paaugliai apie narkomaniją, su kokiais sunkumais susiduria spręsdami juos pačius liečiančią problemą. Paaugliškas mąstymas savo pobūdžiu skiriasi nuo suaugusiųjų, todėl

pastarieji priversti kuo profesionaliau atsakyti į užduodamus klausimus ir ieškoti naujų būdų, kaip spręsti šią problemą.

Rubrika *Narkologo konsultacija* yra kiekviename 2003 metų numeryje ir jai skiriamas vienas puslapis. Tai rodo, kad jaunimui aktuali narkomanijos (ar kitų priklausomybių) problema, o žurnalas neabejingas šiam paauglių norui.

Iš viso 2003 metais identifikuoti 181 klausimai, atsakant nuo 12 iki 19 klausimų kiekviename žurnalo numeryje.

Atliekant tyrimą, siekta išsiaiškinti:

- **kas atsako** į klausimus
- **kas klausia**
- **kokio pobūdžio** klausimai yra užduodami ir kaip tai priklauso nuo išskirtų **amžiaus** ir **lyties** kategorijų.

Kas atsako į klausimus?

Ši tyrimo dalis turėtų atskleisti, koks dėmesys yra skiriamas atsakymų profesionalumui, kurį buvo bandoma nustatyti pagal atsakančiųjų žmonių prierašus prie vardų. Ir kaip tai įtakoja atsakymus.

1 lentelė

	BUVĘ NAR KOM ANAI	GYDYTOJAI	PSICHOLOGAI⁴	KONSULTANTAI⁵	SOCIALINIAI DARBUOTOJAI
Žm onė s	27+1	2	2	1	1
Ats aky ta kl.	118+1	24+4	18+8	6	2

⁴ Jie taip pat gydytojai, tačiau atskirai išskirti dėl to, kad taip buvo nurodyta pačiame žurnale. Jie netgi atsakinėja į panašaus pobūdžio klausimus. Todėl šį skyrimą reikėtų laikyti sąlyginiu.

⁵ Identifikuota viena konsultantė Rita, kuri taip pat yra buvusi narkomanė. Atskirai išskirta laikantis žurnalo pateikimo.

Taigi į didžiausią dalį pateiktų klausimų atsakė buvę narkomanai. 27 kartus prie vardų užfiksuotas, pavyzdžiui, toks prierašas: atsako Augustė, *4 metus vartojusi narkotikus*. +1 reiškia, kad prie buvusių narkomanų dar priskiriamas bendruomenės vadovas, atsakęs į vieną klausimą. Tačiau tik numanoma, kad jis taip pat buvęs narkomanas. Suskaičiuota, kad narkomanai iš viso atsakė į 119 klausimus. Taigi tiriamas žurnalas, į didžiąją dalį klausimų leisdamas atsakyti žmonėms, asmeniškai susidūrusiems su narkomanija, greičiausiai laikosi nuomonės: kad geriausiai tokią problemą gali suprasti ir patarti patys narkomanai. Tačiau vyrauja nuomonė (Jurgaitienė, 2000), kad vykdant narkomanijos prevenciją, negalima leisti neva išgijusiems narkomanams kalbėtis su vaikais apie narkotikus, kadangi susiformuoja klaidinga nuomonė: „jei jis išsigydė, galėsiu ir aš – šiek tiek pavartosiu ir mesiu“.

Į kitus 62 klausimus atsako profesionalai: gydytojai, konsultantai, socialiniai darbuotojai. Į 24 klausimus atsakė gydytoja Jurga, į 4 gydytoja Vilma. Į 18 – psichologė Karilė, į 8 – psichologas Kęstutis. Į 6 klausimus atsakymus pateikė viena konsultantė Rita, taip pat busvusi narkomanė. Ir į 2 klausimus – socialinis darbuotojas Dalius.

Dažniausiai tai priklauso nuo užduodamo klausimo pobūdžio:

- narkomanas pataria iš savo patirties pvz.: **Kodėl taip norisi išbandyti narkotikų? Jei kas pasiū-lytų, tikriausiai neatsisaky-čiau.** (Julija, 18 metų). **Atsako Juozas, 2 metus vartojęs narkotikus:** Esi jauna, todėl nevertini savo sveikatos ir gyvybės. Gal trūksta naujų įspūdžių, užsiėmimų, o gal nori būti labai „madinga“ ir aplenkti savo drauges? Gaila, bet daugelis iš mūsų linkę kartoti seniai žinomas klaidas ir mokosi tik iš savo patirties.
- gydytojas suteikia statistinių, medicininių žinių, pvz.: **Kada pasirodė narkotikai?** (Gaivineta, 17 metų). **Atsako Jurga, gydytoja.** Morfinas išskirtas 1803 m., o heroinas 1874 m. – iš pradžių juos vartojo kaip nu-skausminamuosius, kaip vaistus nuo kosulio, viduriavimo ir tik 1914 m. įtraukė į narkotikų sąrašą. Daugiau vartojančių narkotikus atsirado 20 a. 6-7-ajame dešimtmetyje, o narkomanija kaip epidemija ėmė plisti Lietuvai tapus nepriklausoma. Narkotikų biznis duoda gerą pelną ir vos tik valstybės vidaus politika tampa liberalesnė, tuo pasinaudoja prekyautojai.
- Konsultantė-narkomanė, pvz., atsako į medicininius klausimus kaip ir gydytoja, tik daugiau remiasi asmenine patirtimi. Taip pat ji turi nemažai žinių, pvz., apie

narkomanų bendruomenę: **Kaip gyvena buvę narkomanai? Kaip jiems sekasi? Sunku? Lengva?** (Gintarė, 16 metų). **Atsako Rita, konsultantė, buvusi narkomanė:** Jiems labai sunku adaptuotis visuomenėje, nes prarasta daug laiko ir nėra pinigų. Artimieji nepasitiki ir neskuba palaikyti, dėl to labai sunku įstoti kažkur mokytis, o neturint išsilavinimo sunku susirasti gerai mokamą darbą. Paprastai ne vieną narkomaną kankina kaltė dėl iširusios šeimos, palikto vaiko, jie taip pat būna užsikrėtę hepatitais B ir C, ŽIV. Nors kiekvienas turim savo asmeninį gyvenimą, tačiau reikia palaikymo, supratimo, pasidalijimo patirtimi, todėl dažnai susitinkam. Džiaugiuosi, kad dabar nevarioju, man patinka blaivus gyvenimas, nes jame matau daug privalumų.

- Socialinis darbuotojas aiškina pvz., **Kas tie anoniminiai narkomanai, ir kur juos rasti?** (Viktorija, 21 metų). **Atsako Dalius, socialinis darbuotojas:** Narkomanai, net ir atsisakę žalingo įpročio, iki pat gyvenimo pabaigos lieka narkomanais. Todėl jie buriasi į anonimines grupelės, kuriose dalijasi patirtimi ar sunkumais - sergantys ta pačia liga geriausiai vienas kitą supranta. Informaciją, kur konkrečiame mieste renkasi anoniminių narkomanų grupės, gali suteikti detoksikacijos skyrių socialiniai darbuotojai, narkologai, reabilitacijos bendruomenės. Paprastai tokios grupės uždaros, t.y., ne narkomanai į jas nepriimami.

Taigi galima teigti, kad žurnalas „Panelė“ į narkomanijos problemą žiūri gana rimtai ir pagal užduodamo klausimo pobūdį renkasi specialistus, galinčius atsakyti profesionaliau.

Kartais į tam tikrus klausimus lengviau atsakyti vienos ar kitos lyties patarėjui. Pvz., **Kas čia pasidarė? Panelės vartoja narkotikus tam, kad numestų svorio. Juk tai pavojinga!** (Vitalija, 18 metų). **Atsako, Augustė, 4 metus vartojusi narkotikus:** Kvaila, bet aš irgi vartojau, tikėdamasi numesti svorio. Vėliau teko pabuvoti psichiatrinėje, nes greičiau nei kilogramai „nuvažiavo stogas“. Iš kažkur atsirado baimė, paranoja, kad mane kažkas nori užmušti, negalėjau užmigti, negalėjau gyventi kaip iki tol. Greitai tapau priklausoma nuo narkotikų.

Pvz., **Ar tiesa, jog narkotikai mažina vyru potenciją? O gal yra tokių, kurie ją didina?** (Justas, 16 metų). **Atsako Miroslavas, 14 metų vartojęs narkotikus:** Visi narkotikai mažina potenciją. Iš pradžių kai kurių narkotikų poveikis būna labai viliojantis, gali daug ir ilgai mylėtis, bet vėliau potencija tik mažėja, be to, ir pat seksas darosi neįdomus.

Suskaičiavus patarimus dalinančių narkomanų pasiskirtimą pagal lytį, paaiškėjo, jog iš 27 (+1) narkomanų 6 yra moterys ir 21 (+1) vyras. Nors vėliau tyrimas atskleis, kad klausimus dažniau užduoda merginos, pateikiant atsakymus vyrauja vyrai. Jokių globalių išvadų iš to daryti negalima. Tiesiog galbūt tokiu būdu vartojusieji bando įsitraukti į aktyvią veiklą.

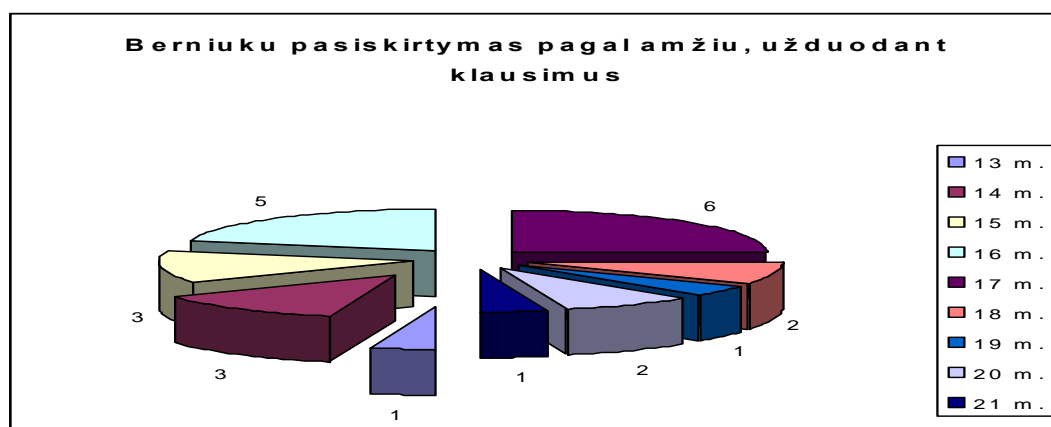
Kas užduoda klausimus?

Atliekant šios dalies kiekybinį tyrimą, siekta išsiaiškinti: kas užduoda klausimus dažniau – vaikinai ar merginos, koks klausejų amžius ir kaip nuo jo priklauso pateikiami klausimai.

Suskaičiavus duomenis paaiškėjo, kad vaikinai uždavė 24 klausimus. Tuo tarpu merginos – beveik 7 kartus daugiau: 157 klausimus. Tai galėtume aiškinti ne didesniu merginų aktyvumu, o tuo, kad pats žurnalas „Panelė“ populiariesnis tarp merginų. Tai neturi labai didelės įtakos mūsų tyrimui, kadangi pagrindiniu klasifikaciniu vienetu laikytas amžius. Lytis išskiriamas tik kaip papildomas rodiklis.

Pateikusių⁶ klausimus **vaikinų** amžius pasiskirstė nuo 13 iki 21 metų:

13 diagrama

Šaltiniai: 24 berniukų užduoti klausimai, „Panelė“, 2003m.

Paauglystės amžiaus ribos yra labai sąlygiškos, dažniausiai tarp 12 ir 18 metų. Paskui prasideda suaugusiojo žmogaus periodas. Paauglystė dar kartais skirstoma į ankstyvąją – tarp 12-14 metų, 15-tieji metai – lyg pereinamasis laikotarpis, o 16-18 metai – vėlyvoji paauglystė (Žukauskienė, 2002). Paauglystės pabaigos taip pat neįmanoma tiksliai nurodyti: kai kuriose šalyse ji baigiasi tada, kai individas visiškai subręsta lytiškai,

⁶ Kiekvienas vardas (tiek merginų, tiek vaikinų tyrime) buvo skaičiuojamas kaip atskiras vienetas, nepaisant to fakto, kad po kelis klausimus galėjo užduoti tie patys asmenys.

kitose – kai subręstama psichiškai ir sociališkai, prisiimama atsakomybė. Psichologiniu požiūriu paauglystė baigiasi tada, kai individas suranda savo tapatumą, susikuria savo vertybių sistemą, sugeba užmegzti ir palaikyti tarpusavio draugystės ir meilės santykius, numato ateities perspektyvą (Žukauskienė, 2003). Tačiau vaikai bręsta skirtingai, todėl įvairūs dalykai jiems pradeda rūpėti ne vienodu amžiaus laikotarpiu. Teigiama, kad berniukams pasikeitimų laikmetis ateina vėliau nei mergaitėms, tačiau įtakos turi ir kiti dalykai nei vien tik amžius.

Nagrinęjant skirtingo amžiaus paauglių užduodamus klausimus (berniukų-paauglių klausimai pateikti Priede Nr2.), galima bent apytiksliai (su tam tikrom išlygom) nustatyti pavojingiausių narkotikų vartojimo amžių.

13-metis rūpinasi tuo, kas nutiks jei pabandys susileisti vieną kartą narkotikų. Smalsumas verčia užduoti klausimą, galbūt norėtusi ir išbandyti, tačiau dar jaučiama baimė, todėl klausinama patarimo. Pabrėžiama jei tik vieną kartą, tik pabandyti.

14-mečiai, kaip ir 13-metis klausimais vis dar siekia išsiaiškinti tai, ką girdėjo. Ar tai tiesa? Pvz., **Norėčiau pabandyti kokių nors narkotikų. Per vakarėlius rūkau „žolę“, ar verta pradėti vartoti „kreką“ ? Man jį siūlo draugai.** Šarūnas, 14 metų
Šis vaikinys jau pakeliui į narkomanijos problemą (niekas neduoda 100 %), tačiau tam jau yra pakankamai palankių faktorių (jie pabraukti): noras, 14 metų, jau rūko, draugai. Prie tokio klausimo ir žmogaus uždavusio jį jau galima dėti SOS ženklą.

15-mečiai panašiai kaip ir 14-mečiai dar aiškinasi kas tiesa, bet jau parūko, išlenkia taurelę. Todėl atsiradus daugiau papildomų faktorių, šis amžius taip pat gali būti pradžia į narkomanijos liūną.

16 metų pakankamai grėsminga riba daugeliui paauglių, net ir tiems, kurie subręsta vėliau. Atliekant tyrimą identifikuota daugiausiai 16-mečių, 17-mečių klausimų, kuriuose konkrečiai išreiškiamas noras: **norėčiau parūkyti „žolės“, pradėjau rūkyti, kaip tai daryti taisyklingai? Ar yra narkotikų didinančių lytinį pajėgumą?** Beveik prie visų šių klausimų būtų galima dėti SOS ženklą. Paaugliai kartais gali griebtis narkotikų kaip išėities, nepagalvodami apie pasekmes, pvz., reikia būti lytiškai pajėgiam šiandien, o kas bus rytoj nesvarbu. Pamokykit rūkyti, nes prieš draugus negalima apsijuokti. Toks amžius itin pavojingas ne tik dėl kūno pasikeitimų, bet ir dėl savo vietos ieškojimo tarp draugų. Nori būti pripažintas, turi būti „kietas“.

17-mečių klausimai kelia dar rimtesnių problemų. Prie jų jau reikėtų dėti ne SOS ženklą, o HELP. Pvz.: **Iš pradžių rūkiau marihuaną, o paskui įnikau į „amfą“. Dabar „užsikabinau“. Kaip sustoti? Tik prašau - atsakykit paprastai ir suprantamai, be didelių išvedžiojimų.** Linas, 17 metų; **Prieš dvejus metus nuolat vartojau narkotikus, ir dabar vėl grįžta noras. Ką daryti? Aleksejus, 17 metų; **Pusę metų „variau“ amfetaminą. Po to mečiau ir metus jo visai nevartuju, tačiau noras vis tiek išliko. Kodėl?** Audrius, 17 metų**

Kaip matyti iš klausimų, pradžia buvo padaryta prieš metus ar du, tik nekaltai pabandant. O dabar jau reikia kovoti su noru svaigintis toliau. Žinoma, tai tik keli vaikinų klausimai, kuriuose juntamas padėties rimtumas. Čia tinka ir 21 metų jaunuolio klausimas: **Man labai nepasisekė su mergina (ji mane paliko), ir po to įnikau į visus pačius žalingiausius įpročius: alkoholį, cigaretes, "žolę"... Bet kadangi greitai ir tai pradėjo neveikti, ėmiau vartoti raminamuosius vaistus. Vėliau ir jų poveikis susilpnėjo, pradėjau didinti dozes ir maišyti juos su alkoholiu... Priėjau iki tokio lygio, kad negaliu susitvardyti. Kas tik nepasiseka, iškart griebiuosi viso šito š... Patarkit, ką daryti. Ar man jau kapai, ir kelio atgal nėra?** Linas, 21 metų

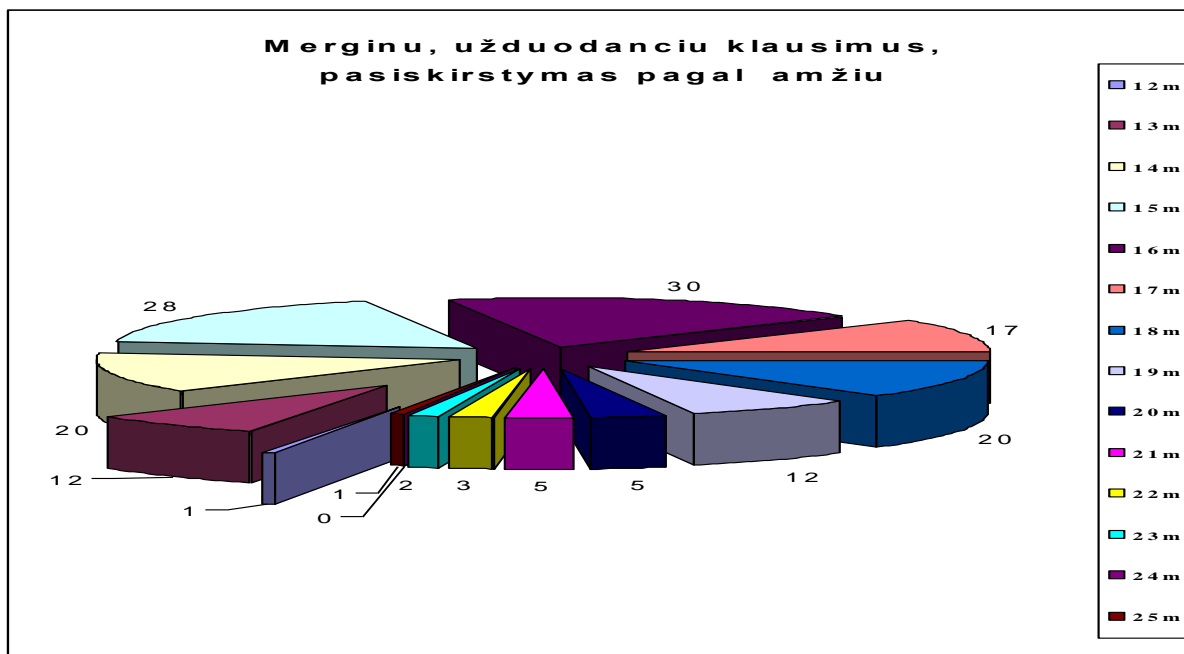
Žengtas pirmasis žingsnis: pripažinimas vietoj neigimo. O kiek yra tokių, nesikreipusių, ir net nemanačių tai daryti?

18-, 19-, 20-mečiai gali turėti panašių problemų kaip ir 17-mečiai: arba jau praėję šią gyvenimo mokyklą ir neužkibę, arba pakankamai giliai įklimpę. Paprastai jie jau neuždavinėja klausimų, kaip taisyklingai rūkyti arba norėčiau pabandyti. Tačiau jie jau nebelaikomi paaugliais. Pradėdami patys atsakyti už savo gyvenimą, gali patys įsitraukti į narkotikų platinimo tinklą ir neblogai užsidirbti. Vieno 20-čio klausimas-pašaipą gali patvirtinti, kad problema nesuvokiama rimtai: **Ar man reikia mokėti mokesčius, jeigu platinu narkotikus? Per dieną uždirbu apie 1000 litų.** Paulius, 20 metų.

Būtinai! Kaip tik iš biudžeto pinigų išlaikomi kalėjimai. Gal tavo kamera bus geriau įrengta.

Merginos, kaip minėta uždavė beveik 7 kartus daugiau klausimų. Jų amžiaus skalė platesnė: nuo 12 iki 25 metų.

14 diagrama

Šaltiniai: 157 mergaičių užduoti klausimai, „Panelė“, 2003m.

Merginoms, kaip ir vaikinams rūpi narkomanijos problema, juolab kad jų aplinkoje: mokykloje, tarp draugų apie tai dažnai kalbama. Jauniausios (12-14m.) taip pat turi bent minimalių žinių apie priklausomybes. 12-14-mečių merginų klausimai labai įvairaus pobūdžio: **nuo noro sužinoti, ar įmanoma apsvaigti nuo nedžiovinto kanapės lapelio, ar nepripras, jei rūkys šiaudus, ar į hematogeną dedama narkotikų, kodėl televizijos serialo herojė viena kartą pavartojusi „Ecstasy“ tabletę netapo priklausoma**. Svarbiausia išsiaiškinti pripratimo galimybes, nes taip norisi tik pabandyti. Tačiau kai kuriuose klausimuose tiesiogiai teigiama, kad **aš vis tiek pabandysiu, kad kai ateis tas laikas, aš tikrai neatsisakysiu**. Pvz.: **Nuolat galvoju apie cigaretes ir "žolę". Žinau, kad anksčiau ar vėliau išbandysiu ir tą, ir tą. Dėl to, kad galiu priprasti, visai nesijaudinu. Ką daryti?** (Akvilė, 13 metų). Arba: **Ar galima iškart pradėti vartoti stiprius narkotikus ar geriau po truputį stiprinti dozes?** (Kristina, 15 metų). ATS.: Galima iš karto uždėti grotas ant savo kambario langų ir durų, kad kai norėsi „persilaužti“ (mesti narkotikus), nereikėtų rūpintis tokiomis smulkmenomis. Net galima iš karto išsirinkti vietą kapinėse.

Nors atsakymuose visada stengiamasi surasti argumentų prieš vartojimą, tokie kategoriški klausimai verčia tik pasijuokti arba laukti tos dienos, kai pats asmuo kreipsis pagalbos. Tai pati svarbiausia gydymosi sąlyga, kurią nurodo visos gydymo įstaigos bei pripažįsta patys narkomanai.

Tikriausiai vaikai dabar gauna itin daug informacijos, o tai irgi gali skatinti išbandyti: **Kaip atsispirti narkotikams, kai visi apie juos tiek daug kalba? Mane irgi prie jų traukia.** (Lina, 14 metų). **Ar nemanote, kad reikia kuo mažiau kalbėti apie narkotikus, tuomet sumažės ir vartojančių? Juk tos viešos kalbos tik dar labiau sužadina paauglių smalsumą.** (Kotryna, 19 metų). ATS.: Sutinku, jog tai yra savotiška „reklama“ narkotikams, tačiau apie juos nekalbėti irgi negalima. Vis dėlto kur kas didesnės reikšmės turi žmonės, supantys paauglį - jei tie vartoja, daug didesnė tikimybė, kad ir jis pats pradės.

Didelę įtaką daro draugai ir jų nuostatos narkotikų klausimu. Jaunos merginos paprastai siekia draugystės su vyresniais už save (parodė ir straipsnių analizė), kadangi bendraamžius dar laiko nesubrendusiais. Tai ypač pavojingas amžius dėl pirmosios meilės. Jei išrinktasis – vartojantis, didelė tikimybė, kad įtrauks į tai ir savo panelę. Todėl pagirtinas daugelio merginų aklo pasitikėjimo savo draugu nebuvimas, ypač jei jis prisipažįsta vartojęs: **Mano vaikinai ilgą laiką vartojo „Ecstasy“, rūkė „žolę“, cigaretes. Dabar sako jau metus. Ar tikrai galėjo taip lengvai ir greitai mesti? O gal mane tik apgaudinėja, kad nepalikčiau jo?** (Emi, 14 metų)

Vis dėlto daugiausia klausimų 12-15-metės užduoda arba apie rūkymą, arba apie kitas priklausomybes. Jaučiamas didelis smalsumas išbandyti, tačiau dar yra baimė, kad sužinos tėvai, kad gali atsirasti priklausomybė.

Kaip atskirą grupę, galėtume išskirti **rūpesčio dėl kitų** klausimus. 12-14-metės ieško informacijos, kaip galėtų pagelbėti savo tėvams, kurie žaloja savo sveikatą. Matydamos savo tėvų polinkį į alkoholizmą ar narkomaniją, jos taip pat susimąsto, ar tai genais nepaveldėję jos pačios. Vyresnės merginos jau užduoda daugiau klausimų, kuriais ieškoma pagalbos savo draugams.

Vyresnio amžiaus merginos (17-20 ir vyresnės) jau turi priklausomybę nuo cigarečių, todėl kreipiasi norėdamos atsikratyti šio įpročio. Taip pat kaip ir vaikinams, prie daugelio vyresnio amžiaus merginų jau galima dėti ne tik SOS ženklą, bet ir HELP,

nors jos pačios dar ir neprašo pagalbos: **Ar galima narkotines medžiagas leisti į krūtis? Sako, didesnis poveikis.** (Rasa, 16 metų). **Manau, gyvenime viską reikia išbandyti – taip pat ir narkotikus. O kaip jūs manote?** (Vaiva, 18 metų). Remiantis tokia logika, taip pat reikėtų šokti nuo dangoraižio, „išbandyti“ barškuolės gyvatės įkandimą ir pan.

Didelė dalis vyresnių merginų (kurios uždavė klausimus), vis dėlto ieško argumentų, kaip atsisakyti, parodydamos, kad joms nėra priimtinas vartojimas (joms arba nepatiko, arba net nėra noro išbandyti), kaip spręsti šią problemą, kaip padėti kitiems. Užduodami klausimai, apie esamą ar būsimą nėštumą, sveikatą ir kaip tai gali įtakoti rūkymas ar narkotikų vartojimas praeityje.

4. EKSPERTAI *(J.Murauskaitė)*

Ekspertais pasirinkome Atviros Lietuvos fondo Visuomenės sveikatos programų direktorę, (NVO) koalicijos "Galiu gyventi" tarybos pirmininkę Virginiją Ambrazevičienę, Narkotikų kontrolės departamento direktorę Audronę Astrauskiene, Valstybinio psichikos sveikatos centro Priklausomybės ligų skyriaus vyr. specialistę Laurą Narkauskaitę.

1. Atviros Lietuvos fondo Visuomenės sveikatos programų direktorė, (NVO) koalicijos "Galiu gyventi" tarybos pirmininkė Virginija Ambrazevičienė

Pasak V.Ambrazevičienės, dažniausiai į narkotikus įklimpsta žmonės, iki galo nesuprantantys, kas tai yra. "Reikia išmokti gyventi pasaulyje, kur narkotikų yra kiekviename žingsnyje. Apie tai reikia kalbėti daug ir, žinoma, teisybę. Narkotikas narkotikui nelygu. Nereikia meluoti, kad kartą parūkęs žolės tapsi priklausomas nuo narkotikų. Paauglys, jei jau rūkęs, supranta, kad suaugusieji kalba neteisybę. Vaikai turi žinoti, kas jų laukia pradėjus vartoti kvaišalus, ir turėti alternatyvą - būrelių, kitokių pomėgių", - teigė V.Ambrazevičienė.

- Ar tenka savo veikloje susidurti su paauglių narkomanija?

Su paauglių narkomanija tenka susidurti fondui remiant prevencinius projektus.

ALF yra

parėmęs daugybę tokių projektų, ypač mažuose miesteliuose.

- Kaip manote, ar paauglių priklausomybė nuo kvaišalų yra kur kas mažesnė problema Lietuvos mastu nei suaugusiųjų?

Manau, kad kaip tik didesnė. Mat, kaip rodo tyrimai, vis jaunesni žmonės pradeda vartoti narkotikus ir iš didžiųjų miestų ši bėda persimeta į mažesnius.

- Ar, jūsų nuomone, tai proporcingai atsispindi spaudoje (labiau akcentuojama vienos ar kitos amžiaus grupės žmonių priklausomybė)?

Spaudoje bendrai ši problema atspindima ne visai teisingai. Pasigaunami tik atskiri dažniausiai atvejai ir problema nėra nagrinėjama "strategiškai", pasitelkus ekspertus, žmones, kuriuos ta bėda palietė. Negalėčiau išskirti stipresnio dėmesio kuriai nors amžiaus grupei. Prisimenu tik ypatingą atvejį po Alytaus kalėjimo, kai visos media priemonės rašė apie kalinius ir ŽIV protrūkį.

- Ar, jūsų nuomone, spaudoje pakanka prevencinės informacijos? Ar ji padėtų užkirsti kelią į priklausomybę?

Manau, kad spauda galėtų padaryti milžinišką poveikį. Apklausos rodo, kad daugiausia informacijos jaunuoliai gauna iš draugų, po to - iš TV ir toliau iš spaudos.

Tik, aišku, ta informacija turi būti labai kvalifikuotai ir įdomiai pateikta, o ne spausdinami nuobodūs pamokymai. Pavyzdžiui, pristatomi geri pavyzdžiai, geros pačių jaunuolių teigiamai vertinamos programos ne tik supažindintų visuomenę ir jaunuolius su jomis, bet ir leistu jas plėtoti. Gal tada nebūtų tiek daug leidžiama pinigų vien lipdukams ir plakatams. Gal galų gale normaliai būtų įvertintos prevencinės programos, o efektyvesnės būtų plačiau skleidžiamos.

- Ar, jūsų nuomone, spaudoje pakanka švietėjiškos informacijos, skirtos patiems vartojantiems, jau sveikstantiems, švietėjiškos informacijos, skirtos jų artimiesiems? Iš kur informacijos semiatės jūs, jūsų organizacijos nariai?

Informacijos be galo trūksta, tai liudija ir patys vartotojai, ir jų artimieji, kurių organizacijos yra mūsų koalicijos nariai. Reikėtų žymiai daugiau informacijos galbūt internete, kas lengviau prieinama. O spaudoje turėtų būti aiškiai parašyta, kur norintys galėtų gauti informacijos: ar psichikos sveikatos, priklausomybių centruose ir pan.

- Ar, jūsų nuomone, spaudoje proporcingai atskleidžiama narkomanijos problema? Apie sveikatos, socialines (visuomenės požiūris, jo keitimas), kriminalines problemas rašoma pagal jų aktualumą visuomenei, vartotojui, sveikstančiajam? Kuri sritis, jūsų nuomone, per daug akcentuojama, o kuri nepelnytai užmirštama?

Daugiausia informacijos yra "kriminaliniame" skyrelyje, o kitos problemos labai retai atsispindi. Kartais pasirodo žinutės sveikatos skyreliuose (dažniausiai apie mėlyną autobusiuką ir kitas paslaugas Vilniaus mieste. Iš regionų aktyviausias Šiaulių kraštas. Informacijos apie sveikstančiuosius ir apie jų gerus pavyzdžius kitiems - iš viso mažoka, o tai turėtų būti pagrindiniai pavyzdžiai, kad paklydus būtų galima išbristi.

Atviros Lietuvos fondas greta kitų programų įgyvendina narkomanijos ir ŽIV/AIDS prevencijos politikos programą. Koalicijos siekis, kad priklausomybė nuo narkotikų ar alkoholio būtų pripažinta sunkia liga, būtų kompensuojami medikamentai narkomanijai gydyti, kad būtų taikoma ŽIV antivirusinė terapija.

"Šių žmonių izoliavimas ir diskriminavimas kursto nusikaltimus, priešišškai nuteikia visuomenę. Ignoruodama pažeidžiamų grupių problemas ir jų nespręsdama, visuomenė saugi nebus", - pabrėžė koalicijos pirmininkė. Sergantiems priklausomybės ligomis ir

neturintiems sveikatos draudimo, dažnai net elementarios sveikatos priežiūros paslaugos yra neprieinamos.

Koaliciją sudaro 12 nevyriausybinių organizacijų, kurių kiekviena dirba konkrečioje su narkomanijos bei ŽIV/AIDS problema susijusioje srityje. Tarp koalicijos steigėjų yra tokios organizacijos kaip Pilietinių iniciatyvų centras, Klaipėdos m. narkotikų vartojimo ir AIDS profilaktikos grupė, VO Lietuvos pozityviųjų grupė, VO Narkomanų tarpusavio pagalbos iniciatyvos, VšĮ Atviros Lietuvos fondas, VšĮ Centrinės ir Rytų Europos žalos mažinimo tinklas, Lietuvos narkomanų pagalbos fondas, VšĮ Žmogaus teisių stebėjimo institutas ir kt.

Tarp koalicijos steigėjų yra ir organizacijos, aktyviai veikiančios ne tik didžiuosiuose Lietuvos miestuose, bet ir atokesniuose provincijos regionuose. Viena iš tokių – Druskininkuose veikianti organizacija "Išlaisvinimas", kurios iniciatyva buvusiems narkotikų vartotojams padedama grįžti į pilnavertį gyvenimą. Koalicijai taip pat priklauso Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos Alytaus komiteto Socialinių ligų anoniminio konsultavimo centras "Pasitikėjimas", kuris vienas pirmųjų provincijoje ėmė vykdyti žalos mažinimo programą – čia keičiamos adatos, priklausomybės ligomis sergantys žmonės anonimiškai konsultuojami.

2. Narkotikų kontrolės departamento direktorė Audronė Astrauskienė

A.Astrauskienės teigimu, kova su narkomanija yra globalus procesas, kurio viena svarbiausių dalyvių - žiniasklaida.

"Narkomanija yra labai labili, narkotikų verslas - labai pelningas. Taigi Lietuva nebus išskirtinė šalis, kurioje narkotikų vartojimas mažės, kai visur aplinkui didėja. Bus labai gerai, jeigu mums pavyks šią situaciją stabilizuoti", - sakė direktorė.

- Kurdami departamentą, pirmiausia suformavome Informacijos analizės skyrių, kuris turėtų rinkti informaciją pagal Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos monitoringo centro rekomendacijas, išskiriant penkis kriterijus. Tai bendras narkotikų

vartojimo paplitimas tarp gyventojų, ligotumas narkomanija, gydymo poreikis, mirtingumas ir infekcinių ligų paplitimas, susijęs su narkotikų vartojimu. Statistika turi būti renkama pagal nustatytą metodiką - tik tokiu atveju situaciją Lietuvoje galėsime lyginti su kitomis šalimis ir priimti sprendimus, pagrįstus skaičiais bei faktais, o ne nuomonėmis ir išvedžiojimais.

Iki šiol Lietuvoje praktiškai jokių objektyvių duomenų apie narkomaniją neturime, išskyrus tyrimą, kuris jau pagal ES kriterijus buvo atliktas mokyklose tarp 15-16 metų paauglių.

Tarptautiniame projekte dėl alkoholio, tabako ir kitų narkotikų vartojimo Europos mokyklose Lietuva dalyvauja nuo 1995 metų (ESPAD 95, ESPAD 99, ESPAD 03). Pernai atlikto tyrimo ESPAD 03 rezultatai rodo, kad kokių nors narkotikų bent kartą jau yra vartoję 15,6 proc. šalies paauglių. Iš šio tyrimo matyti, kad Lietuvoje, palyginti su kitomis Europos šalimis, narkotikus vartojančių moksleivių dabar mažiau. Tačiau narkotikų vartojimas labai paplitęs tarp gatvės vaikų - jis siekia iki 80 proc. Šie vaikai uosto klėjus, vartoja sintetinius narkotikus.

Apie bendrą narkomanų skaičių kol kas galima spręsti tik remiantis Valstybinio psichikos sveikatos centro duomenimis, kad 2003 metais sveikatos priežiūros įstaigose buvo užregistruoti 4689 įvairaus amžiaus asmenys, kuriems diagnozuota priklausomybė narkotikams. Tai yra tik tie žmonės, kurie oficialiai kreipėsi gydytis, todėl mes nežinome, gerai ar blogai, kad būtent tiek žmonių kreipėsi į medikus dėl narkotikų.

Pagal bendras prognozes neužsiregistravusių, "šešėlinių" narkomanų gali būti nuo kelių iki dešimties kartų daugiau. Lietuvoje šis skaičius turėtų būti 5-6 kartus didesnis.

- Kur pirmiausia bus nukreipiamos biudžeto lėšos, kol objektyvios informacijos apie narkomanijos paplitimą ir dinamiką dar nėra?

- Senosios Europos Sąjungos šalys įvairioms narkomanijos programoms kasmet skiria 5 proc. bendrojo vidaus produkto. Lietuvoje narkotikų kontrolės programai šiemet skirta 10 mln. litų - apie 0,2 proc. BVP.

Dažnai susiduriame su problema, kai žmonės mano, kad svarbiausia - skirti pinigus nusikaltimų prevencijai - kovai su nelegalia narkotikų apyvarta. Užsienyje šita praktika jau pasikeitusi - prioritetas atiduotas sveikam žmogui, kad jame būtų įskiepytos vertybės, padedančios atsakyti narkotikų.

Būtų labai gerai, kad nuo rugsėjo bent keliose mokyklose būtų pradėtas pilotinis projektas - pavyzdinės pamokos, kaip vaikui priimtina forma "įkalti" mokliškai pagrįstas

tiesas, kad narkotikai žudo, kad jie daro blogą įtaką jo organizmui ir kad trumpalaikis malonumas labai daug kainuos ateityje.

Švietimo ir mokslo ministerija šiam siūlymui pritaria, bet nuogąstauja, kad bus sunku pridėti papildomą pamoką, esant ir taip dideliems krūviams. Bet mes manome, kad vardan gyvybiškai svarbių žinių galima apkarpyti kitų specialiųjų dalykų programas - svarbiausia, kad užaugtų sveikas vaikas.

Iš kitos pusės - kai skiriamos lėšos narkomanų gydymui, daugelis dar imasi už galvos. Narkomanus niekinantys žmonės sako: "Tai yra jų problema, skirti jiems mūsų uždirbtus pinigus yra nusikaltimas". Bet jie neįvertina to, kad, skyrus lėšų gydymui, visuomenei grįžta dividendai - sumažėja nusikaltimų, sumažėja asocialių šeimų ir pan.

Mūsų tikslas - pasiekti, kad narkomanijos programai skirti pinigai kiek įmanoma nueitų ten, kur galima padaryti kažką realaus. Peržiūrėję lėšų naudojimą ankstesniais metais, aptikome daug taisytinų dalykų - dauguma institucijų pasirinkdavo priemones, kurioms labai lengva išleisti pinigus, metų pabaigoje pateikdavo ataskaitas, ir viskas. Bet tam, kad būtų rezultatas, reikia įdėti ne tik pinigų, proto, bet ir sielos. Reikia jausti atsakomybę.

Šiomet mūsų prioritetas yra vaikai, kurie iki šiol buvo labiausiai apleista grandis. Buvo bandoma spręsti problemą priverstiniu būdu, įvedant ankstyvą testavimą. Nustatome - vaikas vartoja narkotikus. O ką paskui daryti? Kas jam padės - psichologas, šeima? Čia ir pasibaigia grandinė. Ir tas ankstyvas testavimas su diagnostika praranda prasmę, kai nėra tęstinumo.

Todėl šiomet labai norime parengti koncepciją, kad kiekvienas toks vaikas turėtų savo "algoritmą", kaip toliau žygiuoti iki sėkmingos pabaigos. Turi būti aišku, ar reikalingas gydymas, ar tik psichologo patarimas, ar tokį vaiką atskirti nuo mokyklos į kažkokią atskirą įstaigą, ką daryti su šio vaiko tėvais.

Narkotikų vartojimas jaunimo pasilinksminimo vietose - diskotekose, interneto kavinėse - yra didelė problema. Dažnai tai vyksta su klubo savininkų žinia. Tačiau, jeigu policijos pareigūnas pabandys surinkti įrodymus, jam sunkiai pavyks. Čia ir yra problema, kad reikia pagalvoti, kaip tai padaryti, bet negalima palikti likimo valiai sakant, kad neįmanoma nieko padaryti.

Kaip gaminti narkotikus, irgi galima sužinoti internete. Per internetą jų galima užsisakyti, nusipirkti, šita tendencija plinta ir su ja labai sunku kovoti. Todėl kova su sintetiniais narkotikais šiomet laikoma pasauliniu prioritetu.

A.Astrauskienės vadovaujamo departamento uždaviniai yra įgyvendinti narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės politiką, nustačius pagrindines šios politikos įgyvendinimo kryptis bei organizuoti narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės priemonių įgyvendinimą, koordinuoti kitą valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų veiklą narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės srityse.

3. Valstybinio psichikos sveikatos centro Priklausomybės ligų skyriaus vyr. specialistė Laura Narkauskaitė

Apytiksliais duomenimis, narkotikus vartoja daugiau kaip 200 mln. pasaulio gyventojų. Iš jų apie 140 mln. rūko marihuaną, 13 mln. vartoja heroiną, 8 mln. kokainą, 30 mln. piktnaudžiauja amfetamino grupės stimulantais. Vartojančiųjų narkotikus skaičius kiekvienais metais didėja, daugėja narkomanų paauglių ir netgi vaikų.

Įrodyta, kad elgesio ir psichikos sutrikimai priklauso nuo paveldimumo ir aplinkos, tai yra nuo biologinių ir psichologinių bei socialinių veiksnių.

Paaugliams nejučiomis formuojasi požiūris į narkotikus ir jų vartojimą. Vaikai stebi aplinką, apie narkotikus sužino iš kino filmų, televizijos, vaizdo ir garso įrašų, žurnalų, interneto. Vaikas ar paauglys mato, kaip prabangiai gyvena prekiaujantys narkotikais televizijos filmų herojai, o jam patinkanti kino žvaigždė naujausiame filme traukia cigaro dėmą; klausosi dainos apie tai, kaip, veikiant narkotikams, nuostabiai atrodo Paukščių takas; skaito interneto tinklapį, kuris skatina pritarti marihuanos legalizavimui. Su narkotikais, alkoholiu, cigaretėmis susijusi informacija paauglius gali pasiekti visai netikėtai: jos gali būti žurnale skelbiamoje reklamoje, parduotuvėje transliuojamoje dainoje, kino filmo herojaus kalboje. Tokia informacija laipsniškai formuoja nuostatą, kad svaigiųjų medžiagų vartojimas yra savaime suprantama gyvenimo norma.

Paauglystė – ypatingas gyvenimo laikotarpis, nes bręstančio organizmo funkcijų pokyčiai stipriai veikia paauglių psichiką. Jie nori atrodyti suaugę, savarankiški, labai vertina bendraamžių ir draugų nuomonę. Mėgdžiodami ne visada tinkamą suaugusiųjų elgseną, jų įpročius ar tradicijas, kad pasirodytų panašūs į juos, paaugliai pradeda rūkyti, vartoti alkoholinius gėrimus ar svaigintis įvairiomis psichotropinėmis medžiagomis, pernelyg laisvai ir šurkščiai elgtis ar net nusikalsti. Todėl svarbu žinoti narkotikų vartojimo priežastis ir laiku užkirsti tam kelią.

5. PREVENCIJA

5.1. Prevencijos prieš narkomaniją ypatumai

Narkotikų prevencijos bendruomenėje strategijos gali būti vaizduojamos kaip šviesoforo spalvos (Javtokas, 2002, p.179.):

- **žalioji strategija** – pirminė prevencija. Tikslas – sveikos gyvensenos nuostatų formavimas, atsparumo žalingiems įpročiams, gebėjimo atsispirti socialiniam spaudimui (girtavimo tradicijoms, reklamos įtakai) ugdymas. Ši strategija skirta sveikiesiems.
- **geltonoji strategija** – antrinė prevencija. Ji skaita veikti rizikos grupės asmenis. Svarbus ankstyvas tokių asmenų išaiškinimas (testavimas, profilaktinis sveikatos tikrinimas), nepalankių vartojimui sąlygų sudarymas.
- **raudonoji strategija** – tretinė prevencija. Jos tikslas – išaiškinti ir gydyti sergančiuosius, teikti medicininę, psichologinę, socialinę pagalbą. Ši strategija skirta ne reiškinių, o padarinių prevencijai.

5.2. Prevencijos vykdymas Lietuvoje

Visuotiniaus narkotikų vartojimo prevencijos prioritetais laikoma (Grimalauskienė, 2002, p.28): priešmokyklinės ir mokyklos programos, bendruomenės programos, paslaugų teikimas, jaunimo laisvalaikio renginiai ir užklasinis darbas, pagalbos telefonu linijos, konsultavimo tarnybos, ambulatorinis gydymas, stacionarinis gydymas, detoksikacija ir kt. ir žiniasklaidos kampanija.

- Lietuva yra visų trijų Jungtinių Tautų konvencijų, reglamentuojančių narkotinių, psichotropinių medžiagų apyvartą, narkomanijos prevenciją, kovą su neteisėta narkotinių bei psichotropinių medžiagų, nare. JT sistemingai kreipia dėmesį į narkotikų poreikio ir pasiūlos mažinimo politiką.
- 1993 metais Lietuva tapo nare Europos Tarybos, kuri kaip ir JT siekia mažinti narkotikų poreikį ir pasiūlą. 1994 metais Lietuvoje ratifikuota ET konvencija „Dėl pinigų, gautų iš nusikalstamos veiklos, plovimo prevencijos.“
- 1995 metais įteikusi paraišką tapti ES nare, Lietuva pasirašė sutartį, kurioje keliami reikalavimai narkotikų politikos formavimui.

- 1993 metais Lietuva buvo įtaukta į Europos Bendrijos PHARE programos „Kova su narkotikais Rytų ir Centrinės Europos šalyse“ vykdymą.
- Parengti įstatymai: 1998 m. LR narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas, 1999 m. LR narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymas; 1997 m. LR pinigų plovimo prevencijos įstatymas; 1997 m. LR narkologinės priežiūros įstatymas; 1996 m. LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas; 1996 m. LR tabako kontrolės įstatymas; 1995 m. LR alkoholio kontrolės įstatymas.
- Narkomanijos prevencijos programos: LR Vyriausybės programa; Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999-2003 metų programa; kitos programos, susijusios su priklausomybės ligų prevencija (Nacionalinės sveikatos programa (1998-2010 m.), Valstybinė tabako kontrolės programa (1998-2010 m.), Valstybinė alkoholio kontrolės programa (1999-2010 m.).
- Lietuva dalyvauja tarptautinėse programose (minėta 1993 m. Europos Bendrijos programa PHARE), kuria koordinavimo struktūras (pvz., Nacionalinė sveikatos taryba, narkotikų kontrolės taryba ir kt.). Narkomanijos problemą spręsti padeda NVO.

6. IŠVADOS

I. Apžvelgus paauglių narkomanijos problemą Lietuvoje, remiantis statistika ir atliktų tyrimų duomenimis, galima padaryti tokias išvadas:

1. Narkotikų vartojimas tarp 15-16 metų moksleivių stabilizavosi, tačiau vis dar kelia grėsmę mokinių saugumui.

2. Moksleiviai turi daug informacijos apie narkotikus. Geriausiai žinomi ir labiausiai paplitę yra marihuana ir hašišas.

3. Nustatytas pažeidžiamiausias moksleivių amžius – 10 klasė (32,8%).

4. Geriausiai žinomos vietos, kur galima įsigyti narkotikų – diskoteka, barai, gatvė, narkotikų prekeiviai.

5. Pirmą kartą išbandyti narkotikus paauglius labiausiai paskatina smalsumas (51%), noras užmiršti problemas (16,7%) ir nenoras išsiskirti iš grupės draugų (12,1%).

6. Nustatyta, kad moksleiviai neigiamai save vertinantys, dažniau vartojo narkotikus.

7. Narkotikus dažniau vartoja pasiturinčių, tačiau dažnai nepilnų šeimų paaugliai, kurių tėvų išsilavinimas – aukštasis ar specialus vidurinis.

8. Pagrindinės trys priežastys, lemiančios polinkį į priklausomybę nuo narkotikų – genetinės, psichologinės ir socialinės.

9. Remiantis Žmogaus teisių stebėjimo instituto atlikto tyrimo duomenimis, Lietuvos žiniasklaida neakcentuoja paauglių narkomanijos kaip atskiros socialinės problemos.

II. Išanalizavus 2003-ųjų metų 2 leidinius „Lietuvos rytą“ ir „Respubliką“, reprezentuojančius nacionalinę Lietuvos spaudą bei publikuojančius straipsnius apie paauglių narkomanijos problematiką Lietuvoje, galima daryti tokias išvadas:

1. Identifikuota 49 straipsniai apie narkomanijos problemą Lietuvoje, iš jų tik 8-juose rašoma apie paauglių narkomaniją. Tiriamoje nacionalinėje spaudoje 2003 metais paauglių narkomanijos tema buvo rašoma labai retai.

2. Šešiuose iš aštuonių analizuojamų straipsnių rašoma apie paauglių narkomanijos žalos mažinimą ar prevenciją, diskutuojama dėl moksleivių narkotikų testavimo tvarkos, siūlomi kiti šios problemos sprendimo būdai, tokie kaip ankstyvoji intervencija, narkotikų testavimas gydymo įstaigose, aerozolinių testų „Detect Now“ naudojimas, pagalbos grupių, klubų steigimas.

3. Šeima, tėvų ir vaikų artimas bendravimas yra minimas kaip svarbiausias narkomanijos prevencijos veiksnys trijuose straipsniuose.

4. Penkiuose straipsniuose minimi autoritetingi asmenys (Sveikatos apsaugos ministerijos sekretorius E. Bartkevičius, Kauno medicinos universiteto kancleris profesorius Vilius Grabauskas, vaikų ir paauglių psichiatras Lino Slušnys, 6-ojo policijos komisariato nepilnamečių reikalų inspektorė Tatjana Černiavskienė ir kt.), teikiantys profesionalią informaciją apie paauglių narkomaniją bei jos prevenciją. Viename straipsnyje informacijos šaltinis nenurodomas.

5. Išanalizavus straipsnius žanriniu aspektu nustatyta, kad dažniausiai buvo rašomi reportažai – 6, teminės apžvalgos – 2, vienas šviečiamasis straipsnis ir viena žinutė.

6. Pastebėta, kad straipsnius narkomanijos problematika rašė ne specialistai, o moterys žurnalistės (6 publikacijos). Prie dviejų straipsnių nenurodytas autorius.

III. Išanalizavus 2003-ųjų metų 3 leidinius (dienraščius "Kauno diena", "Klaipėda" ir "Vakarų ekspresas") galima padaryti tokias išvadas:

1. "Kauno diena" 2003 metais per mėnesį vidutiniškai išspausdino 0,75 rašinių paauglių narkomanijos tema, "Klaipėda" – 1,8, "Vakarų ekspresas" - 2.

2. Rašinių paauglių narkomanijos tema pikas pastebimas gegužės-birželio (dėl Vaikų gynimo dienos), spalio-lapkričio mėnesiais (dėl testavimo dėl narkotikų mokyklose).

3. Paauglių narkomanija rašiniuose pateikiama keliais aspektais: medicininis, kriminalinis, socialinis, finansinis, politinis, švietimo. Dažniausiai tik apibūdinama esama situacija. Ieškoma priežasčių, problemos sprendimo būdų tik kai kuriuose rašiniuose.

4. "Kauno dienos" žurnalistai rašiniuose apie paauglių narkomaniją daugiausiai cituoja medikų (10 žmonių, 25,6 proc. visų minimų informacijos šaltinių rašiniuose apie paauglių narkomaniją), politikų (8 žmonės, 20,5 proc.), policijos pareigūnų (6 žmonės, 15,4 proc.), pedagogų (5 žmonės, 12,8 proc.) nuomonę, poziciją.

5. "Klaipėdos" žurnalistai rašiniuose apie paauglių narkomaniją daugiausiai cituoja medikų (13 žmonių, 33 proc.), policijos pareigūnų (6 žmonių, 15,4 proc.), pedagogų, politikų, paauglių (po 4 žmonės, 10,3 proc.) nuomonę, poziciją.

6. "Vakarų ekspreso" žurnalistai rašiniuose apie paauglių narkomaniją daugiausiai cituoja pedagogų (10 žmonių, 21,7 proc.), medikų (9 žmonės, 19,6 proc.), politikų (7 žmonės, 15,2 proc.), policijos pareigūnų (4 žmonės, 8,7 proc.) nuomonę, poziciją.

7. Visi straipsnių "Kauno dienoje" apie paauglių narkomaniją autoriai yra žurnalistai. "Klaipėdoje" ir "Vakarų eksprese" atitinkamai 2 ir 3 rašinių autoriai yra specialistai (medikai, policijos atstovai).

IV. Išanalizavus 2003-ųjų metų 6 leidinius (4 laikraščius - „Lietuvos sveikata“, „Gydytojų žinios“, „Sveikatos abc“ bei „Medicina ir dar kai kas visiems“ ir 2 žurnalus - „Sveikata“ ir „Sveikas žmogus“), rašančius apie žmogaus sveikatą, galima padaryti tokias išvadas:

1. Identifikuota 18 straipsnių apie narkomanijos problemą Lietuvoje, iš jų dešimtyje rašoma apie paauglių narkomaniją. Tiriamoje sveikatos spaudoje 2003 metais paauglių narkomanijos tema buvo rašoma gana retai.

2. Visuose analizuotuose straipsniuose rašoma apie paauglių narkomanijos žalos mažinimą ar prevenciją.

3. Aštuoniuose straipsniuose minimi autoritetingi asmenys, teikiantys profesionalią informaciją apie paauglių narkomaniją bei jos prevenciją, dviejuose straipsniuose informacijos šaltinis nenurodomas.

4. Dviejuose straipsniuose rašoma apie narkomanų reabilitaciją.

5. Šeimos palaikymas minimas kaip svarbiausias narkomanijos prevencijos veiksnys dviejuose straipsniuose.

6. Išanalizavus straipsnius žanriniu aspektu nustatyta, kad dažniausiai buvo rašomi reportažai – 6, teminės apžvalgos – 2, vienas šviečiamasis straipsnis ir viena žinutė.

V. Išanalizavus 2003-ųjų metų 1 jaunimo leidinį (žurnalą „Panelė“) galima padaryti tokias išvadas:

1. Žurnalas „Panelė“, laikydamasis nuomonės, kad geriausiai narkotikų klausimais gali patarti išbandžiusieji, dažniau leidžia atsakinėti buvusiams narkomanams. Į kitus klausimus atsako kvalifikuoti profesionalai: gydytojai, psichologai, socialiniai darbuotojai;

2. Lyties atžvilgiu užduodant klausimus didelio skirtumo nėra (merginų klausimų daugiau tik dėl to, kad tai „Panelės“ žurnalas); Tiek merginos, tiek vaikinai turi žinių apie narkomaniją;

3. Klausimus įtakoja amžius ir individualus asmenybės vystymasis.

4. 12-14-mečiams paaugliams kyla nenumaldomas smalsumas išbandyti visa, kas nauja ir nepatirta. Todėl klausimai sukasi apie tai, **kas bus, koks poveikis, ar**

nepriprasiu. Aš tik noriu išbandyti. Tuo tarpu vyresni paaugliai (17-18 ir jaunimas) jau dažniau sprendžia narkotikų vartojimo praktines pasekmes. Išbandžiusiems arba nepavyksta sustoti, nes vis sugrįžta noras vartoti, neturintys tokio polinkio dažnai rūpinasi dėl savo draugų.

VI. Iš prevencijos dalies galima daryti tokias išvadas:

1. Pripažįstama, jog išnaikinti narkomanijos nepavyks, todėl siekiant mažinti vartojančių narkotikus skaičių reikalinga pirminė (sveikos gyvensenos formavimo), anrinė (pagalba rizikos grupėms) ir tretinė (gydymo) prevencija.

2. Žiniasklaida yra viena iš visuotinio narkotikų vartojimo prevencijos sektorių, todėl svarbu pasirūpinti jos turiniu.

3. Spręsdama šią problemą, Lietuva bendradarbiauja tarptautinėje erdvėje, nuo Nepriklausomybės atgavimo yra priėmusi nemažai kontroliuojančių įstatymų, sukūrusi programų, kuriomis siekiama pristabdyti narkomanijos plitimą.

7. LITERATŪRA

1. Davidavičienė A. *Moksleivių narkotikų vartojimas*. Tyrimo medžiaga. Vilnius, 2003.
2. Davidavičienė A. *Vilniaus pagrindinio profesinio mokymo įstaigų moksleivių narkotinių medžiagų vartojimo tyrimas*. Tyrimo medžiaga. Vilnius, 2001.
3. Žmogaus teisių stebėjimo institutas (2003). *Žiniasklaidos teikiamos informacijos apie narkotines medžiagas vaidmuo formuojant nepilnamečių požiūrį į narkotikų vartojimą*. Tyrimo santrauka. (www.hrmi.lt)
4. *Valstybinis Psichikos Sveikatos centras (VPSC)* (www.vpsc.lt)
5. *Lietuvos AIDS centras* (www.aids.lt)
6. Narkauskaitė L. *Kas lemia poreikį vartoti narkotikus?* Informacinis pranešimas. (www.infosveikata.sam.lt)
7. *Narkomanija ir AIDS: ar pavyks suvienyti atsaką?* Konferencijos medžiaga. *Žvilgsniai*, nr.12.
8. *Gatvės vaikų, esančių institucijose, svaiginančių medžiagų vartojimo ir seksualinio elgesio greitas įvertinimas bei atsakas*. Tyrimo medžiaga, 2000.
9. Javtokas, Z. (2002). *Prevencinės veiklos metodai ir strategija* in Narkotikų vartojimo prevencija bendruomenėje: pirminės sveikatos priežiūros darbuotojo žinynas. Vilnius.
10. Grimalauskienė, O. (2002). *Narkotikų kontrolės politika* in Narkotikų vartojimo prevencija bendruomenėje: pirminės sveikatos priežiūros darbuotojo žinynas. Vilnius.
11. Andrejevaitė, R. (1997). *Jauno suaugusiojo savęs vertinimą įtakojantys veiksniai: magistro tezės*. Kaunas: VDU
12. Barkauskaitė, M. (1999). *Paauglys, savijauta, santykiai, veikla besikeičiančioje mokykloje* in *Pedagogika: mokslo darbai*, VPU, T.39, 69.
13. Bulotaitė, L. (1995). *Apie moksleivių savęs vertinimą*. Vilnius.
14. Spurga, V. (1999). *Saviugdosa pagrindai*. Vilnius.
15. Vilimienė, R. (1998). *Teigiamo savęs vertinimo svarba demokratinėje mokykloje* in *Mokyklos demokratizacija: problemos ir sprendimų paieška*. Vilnius.
16. Žukauskienė, R. (2002). *Raidos psichologija*. Vilnius.

17. Jurgaitienė, D. (2000). Narkomanijos prevencijos ypatumai mokyklose.
(www.infosveikata.sam.lt)

ŠALTINIAI

1. *Panelė* (2003). – žurnalas paaugliams, 12-ka numerių.
2. „Lietuvos rytas“-, „Ekstra“ „Moksleivių testavimas tampa švarraščiu“ 2003 11 24.
3. „Lietuvos rytas“ „Kelio į priklausomybę pradžia – mokykloje“ 2003 11 27.
4. „Lietuvos rytas“ – „Sostinė“ „Šunkeliais pasukusius vaikus auklėja policininkai“ 2003 09 05.
5. „Lietuvos rytas“ „Kvaišalai“ 2003 04 18.
6. „Respublika“ „Visuomenės nuomonei – narkotikų testavimo tvarkos projektas“ 2003 11 20.
7. „Respublika“ „Diskusijos dėl moksleivių narkotikų vartojimo“ 2003 12 01.
8. „Respublika“ „Suinta narkotikus moksleiviams platinanti klaipeidietė“ 2003 06 25.
9. „Respublika“ „Tauragė kovoja su narkotikais“ 2003 04 20.
10. "Kauno diena" 2003 metai (9 rašiniai).
11. "Klaipėda" 2003 metai (22 rašiniai).
12. "Vakarų ekspresas" (24 rašiniai).
13. Lietuvos sveikata. *Vakcina nuo narkomanijos*. 2003 09 18.
14. Lietuvos sveikata. *Aš renkuosi gyvenimą*. 2003 12 04.
15. Lietuvos sveikata. *Moksleivių parlamentas – pas ministrą*. 2003 12 15.
16. Gydytojų žinios. *Kaip sustabdyti narkomanijos ir ŽIV plitimą?* 2003 03 21.
17. Gydytojų žinios. *Kova su narkomanija dar tik įsibėgėja*. 2003 06 13.
18. Gydytojų žinios. *Ar naujas subruzdymas sustabdys narkotikų plitimą?* 2003 11 11.

19. Gydytojų žinios. *Prevencija rūpintis net trys ministerijos.* 2003 11 28.
20. Medicina ir dar kai kas visiems. *Pasirūpinkime, kad mūsų vaikai neįkliptų į narkotikų liūną.* 2003, nr.19.
21. Sveikata. *Narkomanija ir nėštumas: ar tai suderinama?* 2003, nr.3.
22. Sveikata. *Virusiniai hepatitai ir narkomanai.* 2003, nr.5.

8. PRIEDAI

NR.1. NARKOTINIŲ MEDŽIAGŲ APIBŪDINIMAS

(Narkomanija ir AIDS: ar pavyks suvienyti atsaką? Konferencijos medžiaga. Žvilgsniai, nr.12)

HEROINAS - tai rusvos ar baltos spalvos milteliai. Jie rūkomi, uostomi, iš pradžių sukelia nusiramimą, pasitenkinimą. Tačiau sutrinka koordinacija, sunku aiškiai kalbėti, mąstyti, kartais apsinuodijus vemiami, elgesys tampa neprognozuojamas, dažni nelaimingi atsitikimai. Heroino vartojimo pasekmės nepavydėtinos: prasideda depresija, kankina nemiga, pakyla temperatūra, skauda visą kūną, laužo kaulus, apima panika. Perdozavus sustoja kvėpavimas ir ištinka mirtis.

LSD - ant popieriaus su patraukliu paveikslėliu (būna nupiešta žvaigždė, saulutė, uoga ir t.t.) užlašinta cheminė medžiaga. Popierius prilipinamas prie gleivinės. Pajuntamas atotrūkis nuo tikrovės, užvaldo iliuzijos, iki 12 valandų gali trukti haliucinacijos. Jos ne visada malonios. Apima baimė, panika, elgesys tampa neprognozuojamas. Nors narkotikas ir nebevartojamas, po savaitės ar mėnesio haliucinacijos kartojasi. Atsiranda psichinis išsekimas, depresija, baimė, nemiga. Dėl iškreipto tikrovės suvokimo galimi įvairūs nelaimingi atsitikimai. Kankina psichozė, panaši į šizofreniją.

MARIHUANA, HAŠIŠAS („ŽOLĖ“) – tai susmulkintos kanapių dalys ar ištraukos, atrodo kaip rudos spalvos derva, aliejus. Šis narkotikas rūkomas ar geriamas. Pajuntamas atsipalaidavimas, apsvaigimas, linksmumas, noras be priežasties juoktis, išnyksta laiko pojūtis. Tačiau sutrinka koordinacija, protarpiais netenkama atminties, galimos haliucinacijos, didėja apetitas, tuo pačiu - ir svoris, kankina nuolatinis kosulys, parausta akys, dėl sutrikusios koordinacijos galimi nelaimingi atsitikimai. Atsiranda psichozė, depresija, silpsta atmintis, galimas nevaisingumas ir impotencija, išryškėja kitų narkotikų poveikis.

EKSTAZI - spalvotos tabletės su paveikslėliais arba spalvotos kapsulės. Ekstazi - geriamas narkotikas. Jaučiamas atsipalaidavimas, energijos, draugiškumo visiems antplūdis. Tačiau lazda tvoja kitu galu: sutrinka organizmo fiziologinės funkcijos (pakinta kraujospūdis, kūno temperatūra, širdies darbas, kvėpavimas). Galimos haliucinacijos,

panika, neprognozuojamas elgesys. Šis narkotikas pažeidžia smegenis, sukelia nuovargį, fizinį išsekimą, nemigą, psichikos sutrikimus. Jį vartojantiems žmonėms padažnėja nelaimingų atsitikimų.

AMFETAMINAS – tabletės ar balti milteliai. Narkotikas geriamas, uostomas, švirkščiamas. Pajuntamas pasitikėjimas savimi, fizinės ir psichinės energijos antplūdis, galima išverti ilgesnį laiką nemiegojus. Tačiau sutrinka gyvybinės funkcijos: padidėja kraujospūdis, padažnėja pulsas, atsiranda agresyvumas, panika. Narkotikas sukelia psichinį ir fizinį išsekimą, depresiją, mieguistumą ar nemigą, impotenciją. Pradėjus vartoti poreikis vis didėja, reikia vis didesnių dozių, norint atsikratyti drebėjimo, prakaitavimo, baimės, psichikos sutrikimų.

KOKAINAS (KREKAS) – tai balti milteliai iš kokos lapų ar gelsvos spalvos dribsniai. Narkotikas uostomas, rūkomas, švirkščiamas. Pajuntamas energijos, pasitikėjimo savimi, budrumo antplūdis. Tačiau kitiems žmonėms šį narkotiką vartojantieji atrodo agresyvūs akiplėšiškai. Šio narkotiko poveikis yra trumpalaikis. Pajaučiamas išsekimas, silpnumas, depresija, atsiranda regos, klausos sutrikimų, apima panika, prasideda traukuliai, pakyla temperatūra, gresia staigi mirtis. Šio narkotiko pasekmės tokios, kaip ir kitų narkotikų: priklausomybė, baimė, nemiga, atsiranda psichozė, impotencija.

LAKIOSIOS MEDŽIAGOS: KLIJAI, AEROZOLIAI, TIRPIKLIAI. Jie uostomi, įkvepiami. Pajuntamas slopinimas, greitas apsvaigimas, atotrūkis nuo tikrovės, haliucinacijos. Tačiau dėl šių medžiagų nuodingumo sutrinka judesių koordinacija, vemiami, uždūstama nuo vėmalų ar kvėpavimo takų spazmų, prarandama sąmonė, atsiranda priklausomybė, išsekimas, nemiga, baimė, atminties sutrikimas, drebėjimas. Nustatyta, jog 30 proc. mirčių ištinka, pirmą kartą pavartojus šias buityje naudojamas medžiagas. Dėl narkotikų vartojimo kyla socialinių ir teisinių problemų.